

ΠΕΡΙ
ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ ΠΡΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΗΣ ΧΑΡΙΤΟΣ

ΜΕΛΕΤΗ
ΥΠΟ
ΤΙΜΟΛΕΟΝΤΟΣ Ε. ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΥ
ΔΙΚΗΓΟΡΟΥ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ
ΑΘΗΝΩΝ

N

1190

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΟΓΡΑΦΙΣ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ ΑΥΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΥ Γ. ΙΓΓΛΕΣΗ
—
1888

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

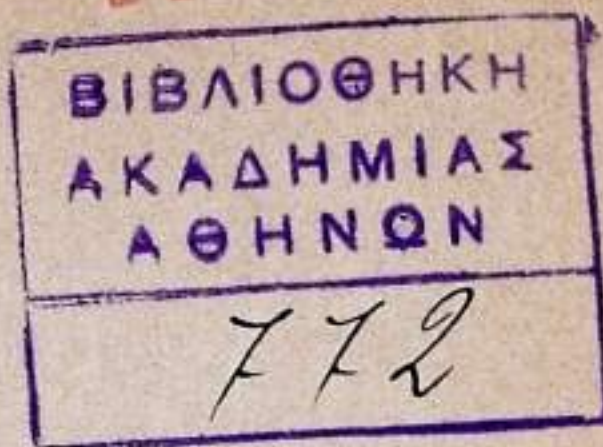
ΑΘΗΝΩΝ

Ν. 1190

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

22 ΣΕΠ. 1958

ΠΕΡΙ
ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ ΠΡΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΗΣ ΧΑΡΙΤΟΣ

ΜΕΛΕΤΗ

ΥΠΟ

ΤΙΜΟΛΕΟΝΤΟΣ Ε. ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΥ

ΔΙΚΗΓΟΡΟΥ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ ΑΥΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΥ Γ. ΙΓΓΛΕΣΗ

1888

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ ΠΡΟΝΟΜΙΑΣ ΤΗΣ ΧΑΡΙΤΟΣ

Α'.

Ἐν πάσαις ταῖς ἐλευθέραις καὶ εὐνομουμέναις πολιτείαις ἐγένετο ἀποδεκτὴ καὶ καθιερώθη ἡ θεμελιώδης ἀρχὴ τῆς πλήρους ἀνεξαρτησίας τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας. Τοσοῦτον σπουδαία καὶ ἰδιάζουσα ἐθεωρήθη ἡ ἀνατεθεῖσα αὐτῇ ἐντολή, ὥστε πρὸς ἐκπλήρωσιν ταύτης, οὐ μόνον ἰδίᾳ καὶ αὐτοτελῆς ἐν τῷ κράτει ὠρίσθη ἐξουσία, ἀλλὰ καὶ πᾶσα, ἔστω καὶ ἡ ἐλαχίστη, ἐν τῷ κύκλῳ τῆς ἐξουσίας ταύτης ἐπέμβασις ἀπηγορεύθη ὡς ὀλεθρία, πολλὰ δ' ἐθεσπίσθησαν μέτρα πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ἀνεξαρτητοῦ αὐτῆς ἐνεργείας. Καίτοι ὁμως τοιαύτη ἀποδίδεται σημασία εἰς τὴν ἐλευθέραν καὶ ἀνεπηρέαστον τῆς δικαιοσύνης διαχείρισιν, μετὰ τῆς αὐτῆς, ἀφ' ἑτέρου, ὁμοφωνίας ὑπάρχει, ἐν πάσαις ταῖς πολιτείαις, παραδεδεγμένη καὶ καθιερωμένη προνομία παρέχουσα τῷ ἀνωτάτῳ ἄρχοντι τὸ δικαίωμα τῆς μεταβολῆς καὶ τῆς ἐκμηδενίσεως τοῦ ἔργου τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας. Μοχθεῖ αὕτη καὶ ἀγωνίζεται ἵνα ἐν μέσῳ τοῦ καλύπτοντος ἐγκληματικὴν τινὰ πρᾶξιν σκότους, ἀνεύρη ἀκτῖνα φωτὸς καὶ ἀληθείας καὶ κατάρτιση ὅσον

ἔνεστι τέλειον τὸ ἔργον αὐτῆς. Ἄλλ' ἐνῶ νομίζει ὅτι κατῴρθωσε τοῦτο, ἐνῶ κρατεῖ εἰς τὰς σιδηρᾶς αὐτῆς χεῖρας τὸν ἔνοχον τοῦ ἀδικήματος, ἐπανορθοῦσα τὴν διαταραχθεῖσαν ἔννομον τάξιν, ἐπέρχεται ἡ χάρις καὶ, ἐπιβάλλουσα σιγὴν εἰς τὴν φωνὴν τοῦ νόμου, ἀλλοιοῖναι ἢ μηδενίζει καὶ καταρρίπτει εἰς θρύμματα τὸ ἤδη τετελεσμένον τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας ἔργον. Τοσαύτη ἡ δύναμις τοῦ δικαιώματος τούτου! Δὲν εἶνε, ἄρα, ἀπλῆς θεωρητικῆς μελέτης ἀντικείμενον, ἀλλ' ἀνάγκη παρ' ὑψίστου κοινωνικοῦ συμφέροντος ἐπιβαλλομένη ἵνα ἐξετασθῇ καὶ γνωσθῇ τίς ὁ λόγος ὁ καθιστῶν παραδεκτὴν τὴν συνύπαρξιν τῶν δύο τούτων ἀντιθέτων ἀρχῶν, τίς τοὔτέστιν ἡ δικαιολογικὴ βάσις τοῦ δικαιώματος τῆς χάριτος, τίνα τὰ ὅρια τῆς ἐνασκήσεως αὐτοῦ καὶ τίνα τὰ νόμιμα ταύτης ἀποτελέσματα. Ἰδίᾳ δὲ ἀναγκαία καθίσταται ἡ ἔρευνα αὕτη παρ' ἡμῖν, οὐ μόνον διότι οὐδεὶς μέχρι τοῦδε—καθ' ὅσον τοὔλάχιστον γνωρίζω—εἰδικῶς εἰς αὐτὴν ἡσχολήθη, ἀλλὰ καὶ διότι οὐκ ὀλίγαι εἰσὶν αἱ ἐνδείξεις αἱ μαρτυροῦσαι ὅτι τελείως παραγνωρίζεται ἡ φύσις καὶ ἡ ἀποστολὴ τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου θεσμοῦ.

Τὴν ἔλλειψιν ταύτην τῆς παρ' ἡμῖν ἐπιστήμης, ἥς αἰσθηταί εἰσιν αἱ συνέπειαι, ἐπιχειρῶν, διὰ τῆς προκειμένης μελέτης μου, κατὰ τὸ ἐφικτὸν ἐμοὶ, νὰ ἀναπληρώσω, δὲν κρίνω ἄσκοπον νὰ προτάξω βραχεῖαν ἱστορικὴν ἀνέλιξιν τοῦ δικαιώματος τῆς χάριτος ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτοῦ ἐν τῷ δικαίῳ ἐμφανίσεως μέχρι τῆς καθ' ἡμᾶς ἐποχῆς.

B'.

Ἐν τῷ Ρωμαϊκῷ δικαίῳ, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτέρων ἔτι χρόνων καὶ καθ' ὅλας τὰς ἐποχὰς εὐρίσκομεν ἐν χρήσει τὴν χάριτα. Ἀλλ' οὐδαμῶς πρέπει πρὸς ταύτην νὰ συγχέηται, ἐντελῶς διάφορος οὖσα κατὰ τε τὸν σκοπὸν καὶ τὰ ἀποτελέσματα ἢ ἐν ταῖς πηγαῖς ἀπαντωμένη abolitio. Ἡ τελευταία αὕτη συνεδέετο πρὸς τὸ σύστημα τῆς ποινικῆς διαδικασίας τῶν Ρωμαίων παρεχόμενη οὐχὶ τῷ ἀδικήσαντι, ἀλλὰ τῷ κατηγορῶ, δυναμένῳ οὕτω νὰ ἐγκαταλίπη τὴν ὑπ' αὐτοῦ εἰσαχθεῖσαν κατηγορίαν καὶ νὰ διαφύγῃ τὴν ἐπὶ συκοφαντίᾳ καταδίωξιν (1). Συνέπεια δ' αὐτῆς ἦτο ἡ κατάργησις ἀπλῶς τῆς ὑποβληθείσης κατηγορίας, μὴ ἀποκλειομένου παντὸς ἄλλου νὰ εἰσαγάγῃ νέαν, ἐντὸς τριάκοντα ἡμερῶν (dies utiles) (2).

Τὴν χάριν, ὑφ' ἣν σήμερον αὕτη παρίσταται ἔννοιαν, διέκρινον οἱ Ρωμαῖοι, κατὰ τὴν διαφορὰν τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῆς, εἰς δύο εἶδη ἀπαντώμενα ἐν ταῖς πηγαῖς ὑπὸ τὰ ὀνόματα indulgentia καὶ restitutio. Ἡ πρώτη ἐδίδετο εἴτε πρὸ τῆς ἐνάρξεως πάσης καταδίωξεως, εἴτε μετὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς ἀποφά-

1. Ἡ abolitio ἐθεσπίσθη ἐπὶ Νέρωνος διὰ τοῦ Τουρπιλλιανοῦ δόγματος [senatus consultum Turpillianum, et de abolitionibus criminum] σκοποῦντος κυρίως τὴν περιστολὴν τοῦ ἐγκλήματος τῆς συκοφαντίας· ἐνῶ δηλ. πρότερον ὁ εἰσαγαγὼν κατηγορίαν τινὰ ἠδύνατο ν' ἀποσύρῃ αὐτήν, οἰκεία βουλήσει, ἐν πάσῃ στιγμῇ, ἀποφεύγων οὕτω τὰς ποινὰς τῆς συκοφαντίας ἀπὸ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ δόγματος δὲν ἠδύνατο νὰ πράξῃ τοῦτο citra abolitionem L. 4 § 7. D. [48. 16.] ad. SC. Turpil.

2. L. 10 § 2. αὐτόθι καὶ L. 3 § 1 καὶ 4. D. [48. 2] de accus. et inser. Τρία δὲ τὰ εἶδη ταύτης ἡ abolitio publica, ἡ abolitio ex lege καὶ ἡ abolitio privata. L. 8. 9. 10. D. [48. 16]. ad. SC. Turpil.

σεως. Μετὰ τὴν καταδίκην χορηγουμένη, ἀποτέλεσμα εἶχε μόνον τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῆς ποινῆς, ἐνῶ πᾶσαι αἱ παρομαρτοῦσαι τῇ ποινῇ συνέπειαι ἔμενον ἰσχυραί. Οὕτω, διὰ τοῦ εἶδους τούτου τῆς χάριτος οὐδαμῶς ἤρρετο ἡ συνακόλουθος τῶν καλουμένων δημοσίων ἀδικημάτων (*delicta publica*) ἀτιμία, οὐδ' ἀνεκτᾶτο ἡ δημευθεῖσα περιουσία, οὐδ' ἡ πατρικὴ ἐξουσία, οὐδ' αἱ θέσεις καὶ τὰ ἀξιώματα (1). Ἦτο δὲ ἡ *indulgentia* ἡ μερική (*specialis*) (2), ἀπονεμομένη εἰς ἓνα μόνον, ἡ γενική (*generalis*) (3), ἀπονεμομένη εἰς ὁλόκληρον τάξιν ἐγκλημάτων. Ἡ τελευταία, καλουμένη ὡσαύτως καὶ *beneficium generale* ἀπενέμετο συνήθως ὑπὸ τῶν Αὐτοκρατόρων καθ' ἐορτασίμους ἡμέρας. Οὕτω ὁ Κωνσταντῖνος ἐν ἔτει 322, κατὰ τὴν γέννησιν τοῦ Κρίσπου καὶ τῆς Ἑλένης, ἀπένειμε χάριν εἰς πάντας τοὺς ἐγκληματίας, ἐκτὸς τῶν δηλητηριαστῶν, τῶν φονέων καὶ τῶν μοιχῶν. Ἀπὸ δὲ τοῦ 367, τὸ Πάσχα ὠρίσθη ὡς ἡμέρα τῶν γενικῶν τούτων χαρίτων.

Ἡ *Restitutio* συνεπήγετο ἐντελῶς διάφορα ἀποτελέσματα. Δι' αὐτῆς, ἂν μὴ κατὰ τὴν ἀπονομὴν εἰδικοί ἐτίθεντο περιορισμοί, οὐ μόνον ἡ ποινὴ κατηργεῖτο, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐγκλημα μεθ' ὅλων αὐτοῦ τῶν συνεπειῶν ἐξηλείφετο. Ὁ εἰς ὃν αὕτη ἀπενέμετο ἀνέκτα τὴν τιμὴν αὐτοῦ καὶ τὴν δημευθεῖσαν περιουσίαν, ὡς καὶ πάντα τὰ τε ἀστικά καὶ τὰ πολιτικά δικαιώματα· ἦτο δεκτὸς εἰς πάσας τὰς θέσεις καὶ τὰ ἀξιώματα, καὶ ἐν γένει

1. L. 3 C. [9. 43] de gen. abol. καὶ L. 5, 7, 9, C. [9. 51] de sent. pass.

2. L. 2. C. αὐτόθι.

3. L. 5. 7. C. αὐτόθι.

ἐπανήρχετο εἰς τὴν προτέραν αὐτοῦ κατάστασιν (1). Κοινή, δι' ἀμφοτέρα τὰ εἶδη τῆς χάριτος, ἦτο ἡ ἀπαγόρευσις αὐτῆς ὡς πρὸς ὠρισμένα ἐγκλήματα. Οὕτω δὲν ἠδύναντο νὰ τύχωσι χάριτος οἱ ἔνοχοι ἱεροσυλίας, μοιχείας, δηλητηριάσεως, ἀνθρωποκτονίας, κιβδηλείας καὶ ἐσχάτης προδοσίας (2).

Ταῦτα εἰσὶ τὰ κυριώτερα στοιχεῖα τῆς ἐν τῷ Ρωμαϊκῷ δικαίῳ ἀναπτύξεως τοῦ θεσμοῦ τῆς χάριτος. Γενική τις ἰδέα, ἐπιστημονική τις ἀνάλυσις τῆς ἐννοίας καὶ τῆς ἐν τῷ δικαίῳ χρησιμότητος αὐτοῦ δὲν ἀπαντᾷ, οὐδ' ἠδύνατο νὰ γεννηθῇ παρὰ Ρωμαίοις, διότι αὕτη προϋποθέτει κυρίως ἀκριβῆ γνῶσιν τῶν θεμελιωδῶν βάσεων τοῦ ποινικοῦ δικαίου, ἐντελῶς ἐλλείπουσαν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην.

Κατὰ τὸν μεσαίωνα, ἐφ' ὅσον πᾶν ἀδίκημα ἔφερε τὸν χαρακτῆρα τῆς ἰδιωτικῆς ζημίας, ἡ δὲ ποινὴ συνίστατο εἰς τὴν διδομένην τῷ παθόντι χρηματικὴν ἀποζημίωσιν, διὰ συμβάσεως ὀριζομένην (3), ἡ διὰ χάριτος κατάργησις τῆς ποινῆς ταύτης δὲν ἠδύνατο νὰ λάβῃ χώραν, διότι αὕτη ἤθελε προσβάλλει τὸ τοῦ παθόντος δικαίωμα πρὸς ἀποζημίωσιν. Ἀλλὰ καὶ ὅτε τὸ

1. L. 2. D. [1. 8] de Senator. καὶ L. 3 § 5. D. [22. 5] de Test. καὶ L. 1 § 9 D. [37. 4] de bon. poss. contr. Tab. καὶ L. 13 C. [9. 51] de sent. pass. κλπ. Περὶ τῆς διαφορᾶς τῶν δύο τούτων εἰδῶν τῆς χάριτος ἴδε *Plochmann*—Das begnadigungs-recht σελ. 19 καὶ ἐφεξ. καὶ *Lueder* — Das Souveranitätsrecht der begnadigung σελ. 45. Ἀντιδοξεῖ ὁ *Rein* — Criminalrecht der Römer σελ. 269 καὶ ἐφεξ.

2. L. 3. C. [1. 4] de Episc. aud. καὶ L. 14 § 3. C. [1. 2] de Sacr. eccles. καὶ L. 14. C. [1. 3] de episc. Nov. VII. 7.

3. *Tacitus* de mor. Cerm. XII καὶ XXI.—*Guizot*—Hist. de la Civilis. en France, IX καὶ X.

σύστημα τοῦτο τῆς χρηματικῆς ἀποζημιώσεως ἐξέλι-
πεν, ἡ ποινὴ δὲν ἔπαυσεν εἰσέτι φέρουσα τὸν χαρα-
κτῆρα τῆς τοῦ ιδιώτου ἱκανοποιήσεως, ἐπιβαλλομένη
οὐχὶ ἔνεκεν τῆς παρὰ τοῦ ἀδικήματος προσγενομένης
προσβολῆς τοῦ δικαίου καὶ τῆς νομίμου ἐν τῇ πολιτείᾳ
τάξεως, ἀλλ' ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον χάριν τοῦ πα-
θόντος, πρὸς καταστολὴν τοῦ αἰσθήματος τῆς ἐκδική-
σεως. Ὑπὸ τὸ κράτος τοιούτων περὶ ποινῆς ἰδεῶν, φυ-
σικὸν ἦτο ἡ χάρις νὰ μὴ ἔχῃ λόγον ὑπάρξεως. Τὸ δι-
καίωμα τοῦ παθόντος, πρὸς ἱκανοποίησιν, δὲν ἠδύνατο
νὰ ἀναιρεθῇ διὰ πράξεως τῆς πολιτείας, ἥτις οὐδὲ νὰ
ἐπιβάλῃ ποινὴν ἠδύνατο ἄνευ τῆς θελήσεως τοῦ ιδιώ-
του (1) οὐδ' ἐπομένως νὰ χαρίσῃ ταύτην. Βραδύτερον
ὅμως, ὅτε αἱ περὶ ἀδικήματος ἰδέαι, κυρίως διὰ τῆς
ἐπιδράσεως τοῦ Κανονικοῦ δικαίου, οὐσιωδῶς μετεβλή-
θησαν, τοῦ δικαιώματος τοῦ ἐπιβάλλειν ποινὰς ἀπο-
δοθέντος τῇ πολιτείᾳ, καὶ τὸ δικαίωμα τῆς χάριτος
ἤρξατο νὰ ἐφαρμόζηται.

Ἀλλὰ τὴν μεγίστην ἔλαβεν ὁ θεσμὸς οὗτος ἀνάπτυ-
ξιν, ἐν Γερμανίᾳ, κατὰ τὸν ΙΖ' καὶ ΙΗ' αἰῶνα. Ἀπὸ τοῦ
ἔτους 1639 μέχρι τοῦ 1774 τεσσαράκοντα τεσσαρες ἐξε-
πονήθησαν πραγματεῖαι περὶ χάριτος ὑπὸ τῶν νομοδιδα-
σκάλων τῆς τότε ἐποχῆς (2). Τὰ πορίσματα τῶν συγ-
γραφῶν τούτων, ἅτινα δὲν ἔσχον μόνον θεωρητικὴν
ἀξίαν, ἀλλ' ἐτηροῦντο ἐν Γερμανίᾳ, κατὰ μέγα μέρος,
ὡς κανόνες ἐν τῇ ἀπονομῇ τῶν χαρίτων, καθ' ὅλην

1. Ἰσχύοντος τοῦ κανόνος «μὴ ὑπάρχοντος κατηγοροῦ, οὐδὲ δικαστῆς
ὑπάρχει».

2. Οἷον τῶν Schwartz, Findekeller, Glasen, Passel, Leyser,
Mannecken, Thomasius, Carpzow, Zepper, Eicheln, κλπ.

τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μέχρι τοῦ τέλους τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, εἰσὶ τὰ ἐξῆς : Κατ' ἀρχὰς ἐξηροῦντο τῆς χάριτος τὰ ἐγκλήματα, ἅτινα ἐν τῷ Μωσαϊκῷ δικαίῳ ἐτιμωροῦντο διὰ τῆς ποινῆς τοῦ θανάτου, τοῦτέστιν ἡ ἀνθρωποκτονία, ἡ μοιχεία, ἡ βλασφημία, ἡ ἱεροσυλία καὶ ἡ παρὰ φύσιν ἀσέλγεια· ἀλλὰ βραδύτερον καὶ ἡ ἐξαίρεσις αὕτη ἐξέλιπεν. Ἐπὶ τῶν ἀδικημάτων ὅμως τοῦ ἀνθρωπίνου δικαίου πάντοτε ἀνεγνωρίζετο εἰς τοὺς ἡγεμόνας τὸ δικαίωμα νὰ καταργῶσιν ἢ νὰ μετριάξωσι τὴν ποινὴν. Τινὲς μάλιστα τῶν συγγραφέων ἐπέτρεπον τῷ ἡγεμόνι καὶ τὴν κατὰ τὸ δοκοῦν αὖξῃσιν τῶν ποινῶν. Ὅσον ἀφορᾷ τοὺς λόγους, ὧν ἕνεκεν ἐκρίνετο δικαία ἢ ἀπονομὴ χάριτος ἐπεκράτει μεγίστη ἐλευθερία. Πρὸ πάντων ἐθεώρουν ὡς τοιούτους τοὺς κατὰ τὸ νεώτερον ποινικὸν δίκαιον ἀποκλείοντας ἢ ἐλαττοῦντας τὸ καταλογιστὸν τῶν πράξεων, ὡς τὴν παιδικὴν ἡλικίαν, τὴν μανίαν, τὴν μέθην. Ἀλλ' ἐκτὸς τούτων προσέθεντο καὶ πλῆθος ἄλλων ἐντελῶς ἀσχέτων πρὸς τὸ ἀξιόποινον τῆς πράξεως καὶ ὅλως ἀσημάντων λόγων, οἷοι λ. χ. ἡ παράκλησις γυναικὸς ἵνα ὑπανδρευθῇ τὸν κατὰδίκον, ἡ φυγὴ τοῦ καταδίκου ἢ ἡ θραῦσις τοῦ σχοινίου κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν, μέγας ἀριθμὸς τέκνων, μεγάλη ἐπιτηδειότης εἰς τέχνην τινὰ, μετάνοια, συμβιβασμὸς μετὰ τοῦ παθόντος. Καὶ γενικῶς μὲν τὸ δικαίωμα τῆς χάριτος ἐνησκειτο παρὰ τῶν ἡγεμόνων, εἰς τινὰς ὅμως περιπτώσεις ἐπετρέπετο καὶ τῷ δικαστῇ.

Ἀλλ' οὐχ ἥττον ἰδιάζουσα καὶ ἀξία, ἐπομένως, σημειώσεως εἶνε καὶ ἡ ἐν Γαλλίᾳ διαμόρφωσις τοῦ ὑπὸ μελέτην θεσμοῦ. Ὑπὸ τὸ φεουδαλικὸν σύστημα, ὅτε

ἡ κυριαρχία διεσπᾶτο εἰς τὰς χεῖρας τῶν Φεουδαρχῶν, ἕκαστος δ' ἐξ αὐτῶν ἦτο ἀπόλυτος κύριος ἐντὸς τῶν γαιῶν του, καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ ἀπονέμειν χάριν, ὡς καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ δικάζειν παρ' αὐτῶν ὁμοίως ἐνησκειτο (1). Ὅτε ὅμως ἡ βασιλεία κατέστη ἀρκούντως ἰσχυρὰ ὥστε νὰ περισυλλέξῃ καὶ συνενώσῃ ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῆς τὴν ὅλην ἐπὶ τοῦ ἔθνους κυριαρχίαν, καὶ τὰ δικαιώματα ταῦτα ἀπεδόθησαν τῷ Βασιλεῖ. Ἰδίως δὲ διὰ τοῦ διατάγματος Καρόλου τοῦ Ε' τῆς 13 Μαΐου 1359, ἀνανεωθέντος καὶ ὑπὸ Λουδοβίκου τοῦ ΙΒ' τῷ 1449, ἀπηγορεύθη εἰς τοὺς τιμαριώτας, ὡς καὶ εἰς πάντα ἄλλον, ἐκτὸς τοῦ Βασιλέως, ἡ ἀπονομὴ χαρίτων. Καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἐξουσία διεξεδίκει ἐπὶ τινὰ χρόνον τὸ δικαίωμα τοῦτο, ἀλλ' ἡ ἀξίωσις αὕτη οὐδέποτε ἀνεγνωρίσθη νομοθετικῶς καὶ τὰ παρλαμέντα ἠκύρουν πάντοτε τὰς τοιαύτας πράξεις τῶν Καρδινάλιων καὶ Ἐπισκόπων (2). Ἐν τούτοις, οἱ Γάλλοι βασιλεῖς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καίτοι ἀπεριορίστου ἀπολαύοντες ἐξουσίας, ἔβηκαν αὐτοὶ ἑαυτοῖς ὅριά τινα ἐν τῇ ἐνασκήσει τῆς προνομίας των ταύτης καὶ διέγραψαν ἰδίαν διαδικασίαν, δυναμένην νὰ παράσχῃ ἐγγυήσεις τινὰς περὶ τῆς ὀρθῆς καὶ δικαίας χρήσεως. Διὰ τοῦ διατάγματος κυρίως τοῦ 1670 ἀπηγορεύθη ἡ ἀπονομὴ χάριτος ἐπὶ τῶν ἐγκλημάτων τῆς μονομαχίας, τοῦ φόνου διὰ τε τοὺς αὐτουργοὺς καὶ τοὺς συναιτίους, τῆς διὰ βίας ἀπαγωγῆς, τῆς προσβολῆς καθ' ὑπαλλήλων ἐκτελούντων δικαστικὴν τινὰ ὑπηρεσίαν

1. Dalloz. grâce. 6.

2. Block—Dictionnaire de la politique. grâce.

καὶ ἄλλων τινῶν (1). Ὑπεβάλλοντο δὲ τὰ περὶ χάριτος διατάγματα (*Lettres de grâce*) ὑπὸ τὴν βάσανον καὶ τὸν ἔλεγχον τῶν παρλαμέντων, ἄνευ τῆς ἐπικυρώσεως τῶν ὁποίων (*enterrinement*) δὲν ἠδύναντο νὰ ἐκτελεσθῶσιν. Ἡ ἐπικύρωσις αὕτη δὲν ἦτο ἀπλοῦς τύπος δημοσιεύσεως ὡς ἀπέβη κατόπιν, ἀλλὰ τὰ παρλαμέντα εἶχον τὸ δικαίωμα ν' ἀρνηθῶσιν αὐτὴν, καὶ νὰ ποιήσωνται παραστάσεις πρὸς τὸν Βασιλέα ἀφορώσας τὴν τε φύσιν τοῦ ἐγκλήματος καὶ τὴν ἠθικὴν ποιότητα τοῦ αὐτουργοῦ, πολλάκις δ' ἐπέβαλλον αὐτὰ νέας ποινὰς ἀντὶ τῆς χαριζομένης (2). Ὁ διὰ τῆς χάριτος ἀπαλλασσόμενος ὥφειλε νὰ παραστῇ ἐνώπιον τοῦ παρλαμέντου, ἀσκεπῆς δὲ καὶ γονυκλινῆς νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι ἐξικέτευσε τὴν χάριτα καὶ ὅτι ἐπιθυμεῖ ν' ἀπολαύσῃ ταύτης.

Παράδοξοί τινες συνήθειαι ἐπεκράτουν ἐν Γαλλίᾳ καὶ μέχρις αὐτῶν τῶν παραμονῶν τῆς ἐπαναστάσεως. Οὕτως, οἱ ἐπίσκοποι τοῦ Orleans, κατὰ τὴν ἐπίσημον εἰς τὴν πόλιν εἰσοδόν των, εἶχον τὸ δικαίωμα ν' ἀπονείμωσι χάριτα εἰς πάντας τοὺς ἐγκληματίας, οὓς ἐνέκλειον αἱ φυλακαὶ τῆς πόλεως ταύτης. Δύναται τις νὰ φαντασθῇ τὴν ἐν ταῖς φυλακαῖς ἐκείναις γινομένην συρροὴν τῶν καταδίκων, ἀφοῦ αὗται ἦσαν ἡ πύλη τῆς σωτηρίας ! (3).

Ἀλλὰ τὸ ἐπελθὸν ρεῦμα τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, οὔτινος ἡ ὁρμὴ ἐφέρετο ἀκράτητος κατὰ παντὸς

1. Ordon. de 1670, tit. 16. art. 4. Dalloz. grâce. 9.

2. Dalloz. αὐτόθι. *Legravérend.* τόμ. 2. *Traité de Legislation criminelle* 371 § III ὑποσημ. 4.

3. Ὁμοίως ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἀρχὴ τῆς Rouen εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἀπολύῃ καθ' ἕκαστον ἔτος ἓνα κατάδικον κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Ἀναλήψεως [Ascension]. Block. λ. grâce.

ἐν τῷ παρελθόντι ἰσχύσαντος θεσμοῦ, φυσικὸν ἦτο νὰ συμπαρασύρῃ καὶ τὴν βασιλικὴν προνομίαν τῆς χάριτος. Ἡ κατάργησις αὐτῆς ἐγένετο ὑπὸ τῆς Συντακτικῆς Συνελεύσεως, τῇ προτάσει τοῦ Lepelletier de Saint-Fargeau, καὶ περιελήφθη ἐν τῷ ποινικῷ κώδικι τοῦ 1791. Μετ' οὐ πολὺ ὁμῶς διὰ τοῦ συγκλητικοῦ δόγματος (Senatus-Consultum) τῆς 16 Θερμιδῶρος ἔτους X', τὸ δικαίωμα τῆς χάριτος ἐπανιδρύθη· ἔκτοτε δὲ ἀνεγράφη εἰς πάντα τὰ ἐπακολουθήσαντα συντάγματα τῆς Γαλλίας.

Ἡ συγκριτικὴ μελέτη τῶν ἰσχυόντων σήμερον, ἐν ταῖς διαφόροις ἐπικρατείαις, περὶ χάριτος ὀρισμῶν, ἐλαχίστας παρουσιάζει ἡμῖν τὰς πρὸς ἀλλήλους διαφοράς. Ἐν πᾶσι τοῖς τε μοναρχικοῖς καὶ δημοκρατικοῖς συντάγμασι τὸ δικαίωμα τοῦ ἀπονέμειν χάριτα ἀνατίθεται εἰς τὸν ἀνώτατον ἐν τῇ πολιτείᾳ ἄρχοντα. Μόνη ἡ Ἑλβετία, ὡς ἐκ τοῦ ἰδιάζοντος αὐτῆς πολιτικοῦ ὀργανισμοῦ, ποιεῖται ἐξαιρέσειν τοῦ κανόνος τούτου, καθ' ὅσον ἐν τοῖς πλείστοις τῶν ἀποτελούντων τὴν ὁμοσπονδίαν αὐτῆς καντονίων ἡ χάρις ἀπονέμεται ὑπὸ τῶν ἀσκούντων τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν σωμάτων, ἥτοι τῶν μεγάλων καλουμένων συμβουλίων. Πλήρης δὲ κατὰ κανόνα ἀφίεται ἐλευθερία τῷ ἀνωτάτῳ ἄρχοντι περὶ τὴν χρῆσιν τοῦ δικαιώματός του τούτου. Περιορισμοί τινες ἰσχύουσιν ἐν Ἀγγλίᾳ, μὴ ἐπιτρεπομένης τῆς ἀπονομῆς χάριτος ἐπὶ τινων ἀδικημάτων καταδιωκομένων δι' ἐγκλήσεως τοῦ παθόντος. ὡς λ. χ. ἐπὶ ἐξυβρίσεως (1). Ἐν Σουηδίᾳ δὲ ἐν πάσῃ περιπτώσει

1. *Ed. Fischel—La Constitution d'Angleterre* σελ. 216 § 22. [Trad. Ch. Vogel].

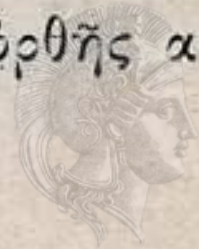

δέον νὰ ἀκουσθῇ ἡ γνώμη τοῦ ἀνωτάτου Δικαστηρίου, ὡς καὶ τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου. Καὶ κατὰ τὸ σύνταγμα τῶν Κάτω Χωρῶν, προκειμένου περὶ χρηματικῆς ποινῆς ἢ φυλακίσεως μέχρι τριῶν ἐτῶν, ὁ βασιλεὺς δὲν δύναται ν' ἀπενείμῃ χάριν πρὶν ἢ ἀκούσῃ τὴν γνώμην τοῦ δικάσαντος δικαστηρίου· ἐν πάσῃ ἄλλῃ περιπτώσει προκαλεῖται ἡ γνωμοδότησις τοῦ ἀνωτάτου δικαστηρίου.

Παρ' ἡμῖν τὸ δικαίωμα τῆς χάριτος καθιεροῦται ἐν ἄρθρῳ 39^ο τοῦ ἐν ἰσχύϊ Συντάγματος. Διὰ τοῦ ἄρθρου δὲ 82^ο τίθεται ὁ ἐν τοῖς πλείστοις συντάγμασιν ἀπαντῶν περιορισμὸς, ὅτι ὁ Βασιλεὺς δὲν δύναται ν' ἀπενείμῃ χάριν εἰς ὑπουργοὺς, διὰ τὰ κατὰ τὴν ἐνέργειαν τῶν καθηκόντων των διαπραχθέντα ἀδικήματα, ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τῆς Βουλῆς.

Γ'.

Ἐκ τῆς ἱστορικῆς ταύτης ἀνεξίξεως καταφαίνεται ὅτι ὁ θεσμὸς τῆς χάριτος, ἀπὸ μακροῦ χρόνου, ἐν τῷ θετικῷ τῶν λαῶν δικαίῳ καθιερώθη, καὶ καθολικὸν ἔχει τὸ κύρος ἐν τῇ σήμερον ἐποχῇ. Ἀλλ' ἄρά γε σκοπεῖ τὴν ἐκπλήρωσιν πραγματικῆς τιнос, ἐν τῇ κοινωνίᾳ, ἀνάγκης, ἢ εἰσῆχθη ἀπλῶς καὶ μόνον ἐκ παραδόσεως τοῦ παρελθόντος καὶ τυφλῆς ἀπομιμήσεως; Ὑπάρχει λόγος τις καθιστῶν παραδεκτὴν καὶ χρήσιμον τὴν καθιέρωσιν αὐτοῦ, καὶ τίς ὁ λόγος οὗτος, τίς τοὔτέστιν ἡ δικαιολογικὴ βάσις ἐφ' ἧς τὸ δικαίωμα τῆς χάριτος δύναται νὰ στηριχθῇ; Ἴδου τὸ πρωτεῦον ἐν τῇ μελέτῃ ταύτῃ ζήτημα. Ἐκ μόνης τῆς ὀρθῆς αὐ-

τοῦ λύσεως δύναται νὰ γνωσθῇ ὁ ἀληθὴς χαρακτήρ δικαιώματος τοσαύτην περικλείοντος δύναμιν, δύνανται νὰ τεθῶσι τὰ ὅρια, πέραν τῶν ὁποίων ἡ χρῆσις αὐτοῦ χωροῦσα μετατρέπεται εἰς κατάχρησιν ὀλεθρίας ἐπιφέρουσαν συνεπείας.

Οὐδ' ὀλίγοι οὐδ' ἄσημοί εἰσιν οἱ συγγραφεῖς οἱ ὑποστηρίξαντες ὅτι τὸ δικαίωμα τῆς χάριτος ἐπ' οὐδεμιᾶς στηρίζεται δικαιολογικῆς βάσεως, ὅτι οὐ μόνον σκοπὸν τινὰ ὠφελείας δὲν ἐκπληροῖ, ἀλλὰ τοῦναντίον μεγίστην δύναται νὰ παραγάγῃ βλάβην (1). Ἀλλ' ἐξετάζων τις τοὺς λόγους οὓς προβάλλουσιν, εὕρισκει ὅτι οὗτοι κατέγονται κυρίως ὑπὸ τοῦ φόβου τῶν καταχρήσεων, ὧν, ἴσως καὶ ἐγένοντο μάρτυρες ἐν τῇ ἐποχῇ αὐτῶν. Οὕτω δὲ πολεμοῦντες τὸ δικαίωμα τῆς χάριτος ἔχουσι πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν κακὴν καὶ αὐθαίρετον αὐτοῦ χρῆσιν. Βεβαίως πᾶσαι αἱ βλάβαι, ἃς ὁ Kant ἀπαριθμεῖ, ἢ διατάραξις τῆς νομίμου τάξεως, ἢ ἐξασθένειοις τοῦ πρὸς τὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν σεβασμοῦ, ὁ κίνδυνος τῆς δημοσίου ἀσφαλείας, καὶ πολλαὶ ἄλλαι εἰσὶν ἀναπόφευκτοι συνέπειαι τῆς ἀλόγου καὶ ἐκ μόνης τῆς τοῦ Ἡγεμόνος ἰδιοτροπίας προερχομένης ἐνασχέσεως τοῦ προκειμένου δικαιώματος. Καὶ δὲν δύναται τις νὰ μὴ προσομολογήσῃ μετὰ τοῦ Beccaria ὅτι ἡ

1. Beccaria.—*Traité de delits et des peines*. Trad. Fr. ch. 20. — *Filangieri*. *La scienza della Legislazione*. III. — *Kant*. *Metaphysische anfangsgründe der Rechtslehre* s. 206. — *Bentham*. *Traité de Legislation civile et penale*. 1. — *Dompierre*. — *Examen du droit de faire grâce* κλπ. — Ἐν τούτοις τινὲς τούτων, ὡς ὁ Kant, ὁ Bentham, ὁ Filangieri, καίτοι κατ' ἀρχὴν πολέμιοι τῆς χάριτος, παραδέχονται, ἐν τισι περιπτώσεσιν, ἐνεκα δημοσίου συμφέροντος, τὴν ἀνάγκην αὐτῆς.

συχνή τῆς χάριτος ἀπονομή καθιστᾷ ἀβεβαίαν τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ποινῶν, ἀφαιροῦσα οὕτω ἀπ' αὐτῶν πᾶσαν προληπτικὴν τοῦ ἐγκλήματος δύναμιν. Ἀλλ' ἡ κακὴ ἐφαρμογὴ θεσμοῦ τινος καὶ τὰ ἐκ ταύτης προκύπτοντα θλιβερά ἀποτελέσματα δὲν δύνανται νὰ χρησιμεύσωσι καὶ ὡς λόγος καταργήσεως αὐτοῦ ὅταν, ἀφ' ἐτέρου, δύνανται νὰ δειχθῇ ὅτι ἡ ὀρθὴ καὶ δικαία τοῦ θεσμοῦ τούτου ἐφαρμογὴ εἶνε ὠφέλιμος καὶ ἀναγκαία. Οὕτω τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης ἔργον εἶνε νὰ καταδείξῃ τίς ὁ ἀληθὴς τῆς χάριτος σκοπὸς καὶ τίνες, ἐπομένως, οἱ λόγοι οἱ καθιστῶντες ὀρθὴν καὶ δικαίαν τὴν ἀπονομὴν αὐτῆς, νὰ ἐπικρίνῃ δὲ καὶ στιγματίσῃ, ὡς ὀλεθρίαν, πᾶσαν αὐθαίρετον ἢ ἐκ λόγων ἀλλοτρίων προερχομένην ἐνάσκησιν τοῦ δικαιώματος τούτου.

Εὐλόγως δὲ εἰς τὴν ἐρευναν ταύτην πλεῖστοι συγγραφεῖς, κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, ἰδίως ἐν Γερμανίᾳ, ἡσχολήθησαν καὶ πλεῖσται ἀνεπτύχθησαν γνώμαι, δυνάμεναι ὅμως πᾶσαι, ἐκτὸς ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων (1), νὰ ὑπαχθῶσιν εἰς δύο, τὰς κυριωτέρας καὶ κατ' ἐξοχὴν ἀντιμαχομένας ἀλλήλαις θεωρίας.

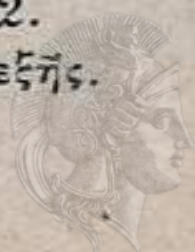
1. Διάφορον τῶν δύο ἀναπτυσσομένων ὧδε θεωριῶν, γνώμην ἐξήνεγκεν ὁ *Trummer* [*Zur Philosophie des Rechts* Bd. III. σελ. 214], φρονῶν ὅτι ἡ ποινὴ ἐπὶ τοσοῦτον εἶνε ἐκάστοτε ἀναγκαία, ἐφ' ὅσον ἡ ἀδικος πράξις ἐπιφέρει γενικὸν τῇ κοινωνίᾳ κίνδυνον· ἐπομένως ὁ Βασιλεὺς δύνανται ν' ἀπονέμῃ χάριν ὅταν ἐξ ὠρισμένης πράξεως οὐδεὶς τοιοῦτος προκύπτῃ κίνδυνος, ἢ ἐλάσσων τοῦ ὑπὸ τοῦ νόμου προβλεπομένου. Ὁμοίως ὁ *Klein* [*Archiv des Cr. R.* Bd. II, heft. 4. σ. 19] θεωρεῖ δικαιολογουμένην τὴν χάριτα ὅταν οὐδεὶς ὑπάρχει φόβος περὶ ἐπαναλήψεως ἐν τῷ μέλλοντι τῆς χαριζομένης πράξεως εἴτε παρὰ τοῦ ἤδη διαπράξαντος ταύτην εἴτε παρ' ἄλλων. Συγγραφεῖς τινες παραδέχονται ἀμφοτέρας τὰς ἐν τῷ κειμένῳ ἀναπτυσσομένας θεωρίας· ὡς ὁ *Lueder* [*Das Souveränitätsrecht der Begnadigung*], ὅστις ὑποστηρίζει ὅτι ὁ Ἡγεμὼν δύνανται ν' ἀπονέμῃ χάριτα εἴτε ἐκ λόγων φιλανθρωπίας καὶ ἀγαθότητος, εἴτε ἐκ λό-

Ἡ μία τούτων εἶνε ἡ παρὰ τοῦ Bayl κατὰ πρῶτον, οὕτως διδασχθεῖσα: Ἡ πολιτεία δὲν σκοπεῖ μόνον τὴν πραγμάτωσιν τῆς ιδέας τοῦ δικαίου, ἀλλὰ καὶ πάσης ἄλλης ιδέας τεινούσης πρὸς ἐκδήλωσιν τοῦ ἀπολύτως ἀληθοῦς. Ὁ δικαστὴς διαχειρίζεται μόνον τὴν δικαιοσύνην, ὀφείλων νὰ ἐφαρμόζη αὐστηρῶς τὸν νόμον, μακρὰν ἀπὸ πάσης ιδέας ἐπιεικείας, ἐνῶ ὁ Βασιλεὺς πρὸς πραγμάτωσιν τοῦ σκοποῦ τῆς πολιτείας ὀφείλει νὰ ἐφαρμόζη οὐ μόνον τὴν ιδέαν τῆς δικαιοσύνης, ἀλλὰ καὶ τὴν τῆς ἐπιεικείας καὶ ἀγαθότητος. Ἐνῶ ὁ δικαστὴς, κατὰ τὴν περὶ τοῦ ἐγκληματίου κρίσιν του, ἐξετάζει τὸν ἄνθρωπον μόνον ὑπὸ τὴν ἔποψιν τοῦ δικαίου, ὁ ἡγεμὼν ὀφείλει νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψιν τὸν ὅλον ἄνθρωπον κατὰ τὴν καθολικὴν αὐτοῦ ὕπαρξιν καὶ ἐνέργειαν. Ὅ,τι οὐδαμῶς ἐπιτρέπεται εἰς τὸν δικαστὴν, τοῦτο δύναται καὶ ὀφείλει ὁ ἡγεμὼν, νὰ ᾗ δηλονότι φιλόανθρωπος καὶ ἀγαθός (1).

Ἡ θεωρία αὕτη, ἀποδεκτὴ γενομένη καὶ παρ' ἄλλων συγγραφέων, ἀνεπτύχθη καὶ διετυπώθη ὑπὸ διαφόρους μορφάς, ἡ αὐτὴ πάντοτε κατ' οὐσίαν διαμείναισα. Οὕτω ὁ Zirkler (2), συμφώνως τῇ θεωρίᾳ ταύτῃ, φρονεῖ ὅτι ἐκτὸς τῶν λόγων τῶν ἐπιδρώντων γων δικαιοσύνης καὶ πολιτικῆς ἀνάγκης. Καὶ ὁ κ. Κ. Κωστῆς [Ἐγχειρίδιον ποιν. Δικονομίας, σελ. 688 ἔκδ. 6'], παραδεχόμενος τὴν θεωρίαν τῆς δικαιοσύνης καὶ τοῦ κοινωνικοῦ ἢ πολιτικοῦ συμφέροντος, προσθέτει ὡς λόγον δικαιολογοῦντα τὴν χάριτα καὶ τὴν βελτίωσιν τοῦ καταδίκου· ἡ ιδέα αὕτη διατυπωθεῖσα καὶ ὑπὸ τοῦ Berner. [Lehrbuch des deutschen strafrechts, § 147] καὶ εἰσαχθεῖσα ἐν τῷ σωφρονιστικῷ συστήματι Κρατῶν τινων, ὡς ἐν Βελγίῳ καὶ ἐν Ἑλβετίᾳ, ἀποκρούεται δι' ἰσχυρῶν ἐπιχειρημάτων ὑπὸ τοῦ R. von Mohl [Staatsrecht, Völkerrecht und Politik. Τόμ. Β'. σελ. 654].

1. Bayl. Beiträge zum Criminalrechte Bd. I. σ. 142.

2. Zirkler. in Weiske's Rechts lexicon 796 καὶ ἐφεξῆς.

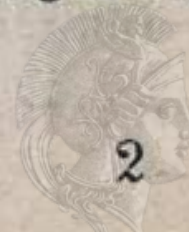

ἐπὶ τῆς κρίσεως τοῦ δικαστοῦ, ὑπάρχουσι καὶ ἄλλοι, οὓς δὲν δύναται μὲν νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψει ὁ δικαστής, δεσμευόμενος ὑπὸ τύπων καὶ κανόνων, ἀλλ' ὁ Βασιλεὺς ἔνεκα τούτων δύναται ν' ἀπονείμῃ χάριν δικάζων οὐχὶ ὡς δικαστής, ἀλλ' ὡς ἄνθρωπος. Ὁμοίως ὁ *Gans* (1) θεωρεῖ τὴν χάριτα ὡς ἀντικρυς ἀντιτιθεμένην τῇ δικαιοσύνῃ, καθ' ὅσον ἡ πρώτη εἶνε προῖόν τοῦ Χριστιανισμοῦ, σκοπεῖ δὲ τὴν ὑπὸ τοῦ Βασιλέως ἐπὶ γῆς πραγμάτων τῆς θείας εὐσπλαγχνίας. Ἀλλ' ἔτι σαφέστερον διατυποῦται ἡ θεωρία αὕτη ὑπὸ τοῦ *Stahl* (2). Ἐν τῇ σφαίρᾳ τῆς πολιτείας, λέγει οὗτος, ὡς καὶ ἐν τῇ αἰωνίᾳ σφαίρᾳ τοῦ ἠθικοῦ κόσμου δὲν δύναται νὰ ἐπικρατῇ μόνη ἡ δικαιοσύνη, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπιείκεια καὶ ἡ ἀγάπη πρὸς τὸ ἄτομον. Ἡ εἰς τὸν ἀδικήσαντα ἀπονεμομένη χάρις εἶνε πρᾶξις ἀπορρέουσα ἐκ τῆς πρὸς τὸ ἄτομον ἀγάπης καὶ τῆς εὐσπλαγχνίας, ἥτις κατ' ἀντιπαραβολὴν πρὸς τὸν νόμον καὶ τὴν δικαιοσύνην ἀποκαλεῖται χάρις.

Πᾶσαι αἱ γινῶμαι αὗται, καί τοι διαφόρως διατυπούμεναι, εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ἄγουσι συμπέρασμα, παραδεχόμεναι ὡς δικαιολογικὴν βάσιν τοῦ δικαιώματος τῆς χάριτος, τὰ αἰσθήματα τῆς ἀγαθότητος, τῆς ἐπιεικείας, τῆς φιλανθρωπίας, ὑφ' ὧν ἀνάγκη ἐστὶ νὰ ἐμπνέηται ὁ Βασιλεὺς καὶ ἅτινα δικαιοῦται καὶ ὑποχρεοῦται, διὰ τῆς χάριτος, νὰ ἐφαρμόζῃ, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν αὐστηρὰν δικαιοσύνην τὴν, συμφώνως πρὸς τοὺς νόμους, ὑπὸ τῶν δικαστῶν ἀπονεμομένην.

1. Das Erbrecht in weltgeschichtlicher Entwicklung Bd. III. s. 44 folg.

2. Philosophie des Rechts. σελ. 706 § 187.

Ἄλλ' ἡ θεωρία αὕτη ἐλέγχεται ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἐσφαλμένη. Ὁρμωμένη ἐκ τῆς πεπλανημένης ἀρχῆς ὅτι ἐν τῷ σκοπῷ τῆς πολιτείας ἔγκειται καὶ ἡ πραγμάτωσις τῶν ἀφηρημένων ἰδεῶν τῆς ἐπιεικείας καὶ ἀγαθότητος, ἀποδίδει τῷ ἀνωτάτῳ ἄρχοντι ἐνέργειαν οὐδαμῶς προσήκουσαν αὐτῷ. Ἡ πολιτεία κυρίως καὶ πρωτίστως ἀποβλέπει εἰς τὴν ἐξασφάλισιν καὶ συντήρησιν τῆς νομίμου, ἐν τῇ κοινωνίᾳ, τάξεως, τοῦτο δὲ οὐδαμῶς κατορθοῦται ἄνευ τῆς ἀπαρεγκλίτου τῶν νόμων ἐφαρμογῆς, ἧς ἀνώτατος ἐπόπτης καὶ φρουρὸς ἐτάχθη ὁ Βασιλεὺς. Οὐδαμῶς, ἐπομένως, ὡς καθῆκον αὐτοῦ δύναται νὰ θεωρηθῇ ἡ εἰς τὴν αὐστηρότητα τοῦ νόμου ἀντίταξις τῆς ἰδίας ἀγαθότητος καὶ ἐπιεικείας καὶ ἡ ἀπὸ τῆς ἀσπλαγχνίας τῶν δικαστηρίων διάσωσις τῶν διαταραπτόντων τὴν ἔννομον τάξιν. Βεβαίως οὐδεὶς ἀρνεῖται ὅτι ἀρετὴ τοῦ ἡγεμόνος ὡς καὶ παντὸς ἀνθρώπου ἐστὶ νὰ ᾖ ὁ ἀγαθὸς καὶ φιλόανθρωπος, ἀλλ' οὐδ' ὀρθὸν οὐδ' ἀναγκαῖον εἶνε τὴν ἀρετὴν αὐτοῦ ταύτην νὰ ἐνασκῇ καὶ ἐπιδεικνύῃ διὰ τῆς αὐθαιρέτου καὶ ἀλόγου ἐπεμβάσεως εἰς τὴν ἐνέργειαν τῆς ποινικῆς δικαιοσύνης.

Δὲν δύναται δὲ εἰμὴ αὐθαίρετος νὰ θεωρηθῇ ἡ ἀπονομὴ χάριτος ἢ μὴ στηριζομένη ἐπὶ λόγων σχετιζομένων πρὸς τὸ τελεσθὲν ἀδίκημα καὶ προκλιπτόντων ἐκ τῆς ἀκριβοῦς ἐρεῦνης πάντων αὐτοῦ τῶν στοιχείων, ἀλλ' ἐπὶ λόγων ἀπλῆς φιλανθρωπίας καὶ ἀγαθότητος. Τὰ αἰσθήματα ταῦτα δὲν ἔχουσι κανόνας, ἐνεργοῦσιν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν οὐχὶ τοῦ νοῦς ἀλλὰ τῆς καρδίας, ἡ δὲ καρδιά μὴ ὑποβαλλομένη εἰς τὸν ἔλεγχον τοῦ νοῦς γνωστόν ἐστίν εἰς τίνας παραλογισμοὺς δύναται νὰ πα-

ρασύρη. Ἡ ἀγαθότης δὲν ἐξετάζει τὰς εἰδικὰς τοῦ ἀδικήματος περιστάσεις· ἐνδέχεται νὰ συγκινήσῃ αὐτὴν καὶ ὁ μέγιστος τῶν κακούργων καὶ ὁ ἥττον παντὸς ἄλλου ὢν ἄξιος τῆς χάριτος. Λίαν δὲ χαρακτηριστικὸν τῆς θεωρίας ταύτης εἶνε τὸ παρ' ἐνὸς τῶν συνηγόρων (1) αὐτῆς λεχθὲν ὅτι περὶ τῶν λόγων τῆς χάριτος ὡς καὶ περὶ τῶν ὀρέξεων οὐδεμία χωρεῖ συζήτησις ἐν ἀμφοτέροις ἰσχύοντος τοῦ κανόνος «*de gustibus non disputandum est*». Δύναται πᾶς τις νὰ φαντασθῇ ὅποῖαι αἱ συνέπειαι τῆς ἀρχῆς ταύτης δι' ἧς ἀπεριόριστος ἀφίεται ἐλευθερία εἰς τὰς ἰδιοτρόπους τοῦ ἐνασκοῦντος τὸ δικαίωμα τῆς χάριτος ὀρέξεις !

Οὐδὲ δύναται νὰ παράσχῃ βασιμότητά τινα τῇ θεωρίᾳ ταύτῃ ἢ παρὰ τοῦ *Gans* ὑποστηρικθεῖσα ιδέα ὅτι καθῆκον ἔχει ὁ ἡγεμὼν νὰ ἐνασκῇ ἐπὶ τῆς γῆς τὴν θείαν εὐσπλαγχνίαν, τὸ καθῆκον δὲ τοῦτο ἐκπληροῖ διὰ τῆς χάριτος. Ἐν ἄλλαις ἐποχαῖς, καθ' ἃς ὁ ἀνώτατος ἀρχὼν ἐθεωρεῖτο ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Θεοῦ ἐπὶ γῆς, τὸ δόγμα τοῦτο ἡδύνατο ἴσως νὰ εὕρῃ ἀποδοδοχήν τινα, ἀλλ' ὑπὸ τὸ κράτος τῶν νεωτέρων πολιτειακῶν ἰδεῶν καθ' ἃς ὁ Βασιλεὺς ἀρχεὶ ἐλέφ λαοῦ καὶ οὐχὶ ἐλέφ Θεοῦ ἢ τοιαύτη τῆς χάριτος πρὸς τὴν θείαν εὐσπλαγχνίαν συμπαραβολὴ οὐδεμίαν δύναται νὰ ἔχῃ ἔννοιαν καὶ ἀξίαν. Ἄλλως τε ἡ θρησκεία διδάσκει ὅτι ἐνώπιον τοῦ οὐρανίου κριτοῦ πᾶς ὁ μετανοῶν εὕρισκει χάριτα καὶ συγγνώμην· ἀλλ' οὐδεὶς ποτε ἰσχυρίσθη ὅτι ὁ κανὼν οὗτος δύναται νὰ τηρηθῇ καὶ ἐν τῇ τοῦ ποινικοῦ νόμου ἐφαρμογῇ.

1. Zirkler. αὐτόθι σελ. 801.

Ἡ θεωρία αὕτη ἐκρίθη ὅθεν ὑπὸ τῶν πλείστων συγγραφέων ὡς μὴ δυναμένη νὰ παράσχη ἀσφαλῆ τοῦ ὑπὸ μελέτην θεσμοῦ δικαιολογίαν, ἀντ' αὐτῆς δ' ἀνεπτύχθη καὶ ἐπεκράτησεν ἑτέρα θεμελιοῦσα τὸ δικαίωμα τῆς χάριτος ἐπὶ τῆς δικαιοσύνης καὶ ἐν μέρει ἐπὶ τῆς πολιτικῆς ἀνάγκης (1). ταύτην, ὡς τὴν μόνην ὀρθὴν ἀποδεχόμενος, θέλω ἐπιχειρήσει ὅσον ἔνεστιν ἀκριβῶς νὰ διατυπώσω καὶ πάσῃ δυνάμει νὰ ὑποστηρίξω.

Πᾶσα νομοθεσία, ὅσον καὶ ἂν ὑποτεθῇ τελεία, δὲν δύναται νὰ προίδῃ καὶ κανονίσῃ διὰ τῶν διατάξεων αὐτῆς ὅλην τὴν ποικιλίαν τῶν τοῦ ἀνθρωπίνου βίου σχέσεων καὶ γεγονότων, ἀλλ' εἰς τοὺς γενικοὺς αὐτῆς ὀρισμοὺς ἐξ ἀνάγκης ὑποβάλλονται πᾶσαι αἱ εἰδικαὶ περιπτώσεις αἱ ἐκάστοτε παρουσιαζόμεναι. Τοῦτ' αὐτὸ δὲ συμβαίνει καὶ ἐν τῇ ποινικῇ νομοθεσίᾳ. Ὁ νομοθέτης, ἐξ ὠρισμένης ὁρμώμενος σκέψεως καὶ ἀναπλάττων ἐν τῇ διανοίᾳ αὐτοῦ ὠρισμένην ἄδικον πράξιν, θέτει ἐν τῷ νόμῳ τοὺς γενικοὺς αὐτῆς χαρακτῆρας καὶ ἐπιβάλλει τὸ ἀναλογοῦν τῇ ὑπ' αὐτοῦ προβλεπομένη πράξει μέτρον τῆς ποινῆς. Εἰς τὰς διατάξεις δ' αὐτοῦ ταύτας κατ' ἀνάγκην ὑποβάλλονται πᾶσαι αἱ κατ' ἰδίαν μορφαὶ ὑφ' ἃς ἐκάστοτε τὸ αὐτὸ ἀδίκημα ἐν τῇ πραγματικότητι παρίσταται. Ἀλλ' ἐνδέχεται

1. Oersted. Grundregeln. Bd. 1.—Feuerbach. Lehrbuch § 63.—Koestlin. System des deutschen Strafrechts.—Henke. Handbuch. des cr. Rechts und der cr. Politik. th. 1.—Plochmann. Das begnadigungs recht. σ. 55 καὶ ἐπομ.—Mittermaier. Die Strafgesetzgebung. Bd. 1. σελ. 300 καὶ ἐπομ.—Mohl. Staats recht, Völker recht und Politik. II σελ. 638 ἐπομ.—Arnold. Über umfang und anwendung des Begnadigungs rechts.—Berner. Lehrbuch des deutschen Strafrechts σ. 147.—Κ. Κωστής. Ἐγχειρ. ποιν. δικον. σ. 688 κλπ.

ὕπὸ τὴν κρίσιν τοῦ δικαστοῦ νὰ τεθῶσι πράξεις φέρουσαι μὲν τοὺς ἐν τῷ νόμῳ ἀναγραφομένους γενικοὺς χαρακτῆρας τῆς προβλεπομένης ἀδίκου πράξεως, ἀλλὰ μὴ δυνάμεναι, καθ' ὅλα αὐτῶν τὰ στοιχεῖα, νὰ ταῦτι-σθῶσι πρὸς αὐτήν. Ἐνδέχεται εἴτε ἡ ἀδικος πρόθεσις νὰ μὴ ᾖ τοῦ αὐτοῦ βαθμοῦ, ὥς ἐν τῷ ὑπὸ τοῦ νομοθέτου ὁρισμῷ τῆς ποινῆς προϋπετίθετο, εἴτε ἄλλαι ἄξιοι μνείας διαφοραὶ νὰ παρουσιάζωνται ἐν τῇ δικαζομένῃ πράξει, ἃς οὐδαμῶς ὁ νομοθέτης προεῖδεν. Αἰτιαῦται πράξεις, καὶ τοὶ ἰδιάζοντας ἔχουσαι ὄρους, ἐξ ἀνάγκης θέλουσιν ὑπαχθῇ εἰς τὴν γενικὴν τοῦ νόμου διάταξιν, ἐνῶ κατὰ δὴλόν ἐστιν ὅτι ἂν ὁ νομοθέτης προέβλεπεν αὐτὰς ἢ ᾗθελεν ἀπαλλάξει πάσης ποινῆς, ἢ ἰδίαν περὶ αὐτῶν ᾗθελε θέσει διάταξιν, ἐλαφροτέραν ἐπιβάλλουσαν ποινήν. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ ἀπόφασις τοῦ δικαστοῦ θέλει εἶσθαι σύμφωνος τῷ νόμῳ, ἀλλ' οὐχὶ καὶ σύμφωνος πρὸς τὰς ὑπαγορεύσεις τῆς ἀπολύτου δικαιοσύνης, διότι ὁ νόμος δὲν εἶνε οἷος ἔδει νὰ ᾖ καὶ οἷος βεβαίως ᾗθελεν εἶσθαι ἂν ὁ νομοθέτης εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ δυνατόν τῆς ὑπάρξεως καὶ ἄλλων εἰδικῶν ὄρων καὶ περιπτώσεων.

Ἐκ τῆς ἀτελείας ταύτης τοῦ νόμου προφανῆς παράγεται σύγκρουσις καὶ ἀντίθεσις τοῦ τυπικοῦ, ἥτοι τοῦ θετικοῦ δικαίου, πρὸς τὸ ἀπόλυτον, ἥτοι τὸ φυσικὸν δίκαιον. Τίς δύναται νὰ ἄρῃ τὴν ἀντίθεσιν ταύτην, ἱκανοποιῶν τὸ ἔμφυτον τῆς δικαιοσύνης αἶσθημα; Οὐχὶ βεβαίως ὁ δικαστής. Ἔργον αὐτοῦ εἶνε ἀναντιρρήτως ἡ ἀπονομὴ τῆς δικαιοσύνης, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου ἀναμφισβήτητος ἐπίσης εἶνε ἡ ἀπόλυτος αὐτοῦ ὑποχρέωσις νὰ ἐφαρμόζῃ τὸν νόμον, ὥς οὗτος, κατὰ

τὴν ὀρθῶς ἐρμηνευομένην θέλησιν τοῦ νομοθέτου, ἐκδηλοῦται. Δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐφαρμόσῃ ἄλλην διάταξιν τοῦ νόμου εἴτε διότι τὴν ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἐφαρμοστέαν εὐρίσκει ἀνεπιεικῇ, εἴτε διότι εὐρίσκει ταύτην μὴ συμβιβαζομένην πρὸς τὰς ἀρχὰς τοῦ φυσικοῦ δικαίου· μόνον ἐφ' ὅσον αὐτὸς ὁ νόμος διὰ τῆς θέσεως ἐνὸς ἀνωτάτου καὶ κατωτάτου ὅρου ποινῆς ἐπιτρέπει αὐτῷ, δύναται νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψει τὰς διαφορὰς τῶν εἰδικῶν περιπτώσεων καὶ ἐπιβάλλῃ τὴν ἀνάλογον ποινὴν, ἀλλὰ πέραν τῶν ὁρίων τοῦ νόμου δὲν δύναται νὰ προβῇ οὐδὲ νὰ ἐγκαταλίπῃ ἐντελῶς αὐτόν. Ἡ αὐστηρὰ δ' αὕτη τοῦ δικαστοῦ εἰς τὸν νόμον προσήλωσις εἶνε ἀναγκαία καὶ ἀναπόφευκτος, διότι εὐκόλως δύναταί τις νὰ ἐννοήσῃ ὅποια ἡ ἔλλειψις αὐτῆς ἤθελε παραγάγῃ ἀποτελέσματα. Ἄν ἐκ τῆς θελήσεως τοῦ δικαστοῦ ἐξηρτᾶτο νὰ ἐφαρμόζῃ, ἢ μὴ, ἐκάστοτε κατὰ τὸ δοκοῦν τοὺς νόμους, πᾶσα ἡ ἰσχὺς καὶ πᾶν τὸ κῦρος αὐτῶν ἤθελεν ἐκλίπει, τὴν δ' ἐννομον ἐν τῇ πολιτείᾳ τάξιν ἤθελεν ἀντικαταστήσει ἡ ἀνομία καὶ ἡ αὐθαιρεσία.

Ἄλλ' οὐδὲ διὰ τοῦ νομοθέτου δύναται ἐκάστοτε νὰ θεραπεύηται ἡ ἐν εἰδικαῖς περιπτώσεσιν αἰσθητὴ γινόμενη ἀνάγκη τοῦ συμβιβασμοῦ τοῦ ποινικοῦ νόμου πρὸς τὰς ἀρχὰς τοῦ φυσικοῦ δικαίου. Βεβαίως διὰ τῆς νομοθετικῆς βελτιώσεως ἡ ἀναφανεῖσα ἔλλειψις δύναται, ἐν τῷ μέλλοντι, νὰ ἐκλίπῃ, ἀλλὰ ματαία ἤθελεν εἶσθαι ἡ ἐλπίς ὅτι νέαι δὲν ἤθελον προκύψει ἐλλείψεις. Ποινικὸς νόμος ἐπιβάλλων εἰς πᾶσαν εἰδικὴν περίπτωσιν τὸ δίκαιον μέτρον τῆς ποινῆς, εἶνε ἰδανικὸν οὐδέποτε δυνάμενον νὰ ἐπιτευχθῇ, διότι, ὡς λέγει ὁ Mittermaier, οὐδεὶς γήϊνος νομοθέτης δύναται διὰ τῶν

διατάξεων αὐτοῦ νὰ ἐξαντλήσῃ τοὺς ἀπείρους συνδυασμοὺς τῆς ἐνοχῆς τῶν εἰδικῶν περιπτώσεων οὕτως ὥστε εἰς πάντα ἀδικήσαντα νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν ἀντίστοιχον πρὸς τὸν βαθμὸν τῆς ἐνοχῆς του ποινήν. Αἱ περιπτώσεις ὑπὸ τὰς ὁποίας ἡ ἀδικος ἐνέργεια παρουσιάζεται, εἰσὶν, ἔνεκα τῆς μεγάλης ποικιλίας τῶν περιστάσεων, ὧν ἀποτέλεσμα ἡ ἐκάστοτε κρινομένη πρᾶξις, τῆς ἐκτάκτου συμπτώσεως σχέσεων ἐπιδρωσῶν ἐπὶ τοῦ ἀδικήσαντος καὶ τῆς ἀτομικῆς αὐτοῦ ιδιοφυίας τοσοῦτον πολύμορφοι, ὥστε οὐδεμία ἀνθρωπίνη σοφία δύναται νὰ προΐδῃ πάντας τοὺς πιθανοὺς αὐτῶν συνδυασμοὺς, οὐδεὶς δὲ νόμος νὰ ἀναγράψῃ αὐτοὺς καὶ ταξινομήσῃ. Ἡ ἀτέλεια αὕτη εἶνε ἔμφυτος πάσῃ ποινικῇ νομοθεσίᾳ, ὡς καὶ παντὶ ἀνθρωπίνῳ ἔργῳ, οὐδέποτε δυναμένη νὰ ἐκλίπῃ. Ὑπάρχουσι βεβαίως πλείονες βαθμοὶ τελειότητος, εἰς οὓς δύναται νὰ ἀναγάγῃ τὸ ἔργον αὐτοῦ ὁ νομοθέτης, ἀλλ' οὐδέποτε δύναται ν' ἀποβάλλῃ τὴν ἐν αὐτῇ τῇ φύσει τοῦ ἔργου τούτου ἐγκειμένην ἀτέλειαν.

Τὴν ἀδυναμίαν ὅθεν ταύτην τῆς τε δικαστικῆς καὶ τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας καλεῖται ὁ ἀνώτατος ἐν τῇ πολιτείᾳ ἄρχων διὰ τῆς χάριτος νὰ ἀναπληρώσῃ (1).

1. Συζητεῖται μεταξύ τινων συγγραφέων [*Plochmann* αὐτόθι σελ. 40 καὶ ἐφεξ. — *Mohl*. αὐτόθι σελ. 653. — *Koestlin*. αὐτόθι σελ. 632.] ἂν ἡ χάρις ἀπορρέῃ ἐκ τῆς νομοθετικῆς ἢ ἐκ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας τοῦ βασιλέως. Ὡς πρᾶξις μὲν νομοθετικῇ, φρονῶ, ὅτι κατ' οὐδένα λόγον δύναται νὰ θεωρηθῇ, διότι δὲν πρόκειται περὶ καταργήσεως ἢ μεταρρυθμίσεως νόμου, ἀλλὰ περὶ μὴ ἐφαρμογῆς αὐτοῦ, ἐν μιᾷ μόνῃ περιπτώσει, μένοντος ἐν τούτοις ἐν ἰσχύϊ· ἄλλως τε ἐν κοινοβουλευτικαῖς πολιτείαις ἀκατάληπτός ἐστι πρᾶξις νομοθετικῇ ἀπὸ τοῦ βασιλέως μόνου ἀπορρέουσα· ἀλλ' οὐδὲ πρᾶξις ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας δύναται νὰ λογισθῇ ἡ χάρις, διότι δι' αὐτῆς οὐ μόνον ἐκτέλεσις νόμου δὲν λαμβάνει χώραν, ἀλλὰ καὶ τροπο-

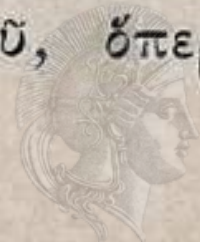
Λαμβάνων ὑπ' ὄψει τοὺς ἰδιάζοντας δεδομένης τινὸς ἀδίκου πράξεως ὅρους ἐλαττώνει κατὰ τὸ δίκαιον μέτρον ἢ τελείως καταργεῖ τὴν ὑπὸ τοῦ δικαστοῦ, συμφώνως τῷ νόμῳ, ἐπιβληθεῖσαν ποινὴν. Οὕτω δὲ πράττων, δὲν ἐκτελεῖ ἔργον τυφλῆς φιланθρωπίας, ἀλλ' ἀνωτάτης καὶ πεφωτισμένης δικαιοσύνης. Καὶ λίαν εὐφυῶς ὁ ποινικολόγος Henke, ἀκριβολογῶν, παρατηρεῖ ὅτι κακῶς ἐπεκράτησεν ἡ τοιαύτη τοῦ ἡγεμόνος πράξις ν' ἀποκαλῆται χάρις, διότι τῷ ἀπολαύοντι ταύτης οὐδὲν ἄλλο δίδεται εἰμὴ ὅ,τι ἔχει οὗτος ἀναμφισβήτητον δικαίωμα νὰ ἀπαιτήσῃ. Μόνον δύναται τις εἰς τὴν παρατήρησιν ταύτην νὰ προσθέσῃ ὅτι τὸ δικαίωμά του τοῦτο ἀντλεῖ ὁ ἀπολαύων τῆς χάριτος οὐχὶ ἀπὸ τοῦ θετικοῦ τῆς πολιτείας, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ αἰωνίου καὶ ὑπὸ τῆς ἀνθρωπίνης συνειδήσεως κεκυρωμένου δικαίου.

Ἄλλ' ἀνάγκη ἐνταῦθα ὅσον ἔνεστι σαφῶς καὶ ἀκριβῶς νὰ διακριθῇ ἡ σχετικὴ τοῦ νόμου ἀτέλεια, ἡ κατ' ἀναφορὰν τοῦτέστι πρὸς ὠρισμένην περίπτωσιν ἀνεπάρκεια τῶν διατάξεων αὐτοῦ καὶ ἡ ἐκ ταύτης προκύπτουσα πρὸς τὴν δικαιοσύνην ἀντίθεσις, ἣν ἡ χάρις σκοπεῖ νὰ ἐξομαλύνῃ, ἀπὸ τῆς ἀπολύτου καὶ καθολικῆς ἐκείνης τῶν νόμων ἀτελείας, ἥτις ἐν πάσῃ ἀνα-

ποιεῖται πράξις ἄλλης ἐξουσίας, τῆς δικαστικῆς, ὅπερ οὐδαμῶς ἐν τῇ ἐνεργείᾳ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ἔγκειται. Ὡς ὀρθοτέραν ὅθεν ἀποδέχομαι τὴν τρίτην γνώμην, ὅτι ἡ χάρις ἐνασκεῖται ὑπὸ τοῦ βασιλέως δυνάμει τῆς ἀνωτάτης ἐκείνης ἐποπτείας ἐπὶ τῆς ὅλης πολιτικῆς μηχανῆς, ἥτις προσήκει τῷ βασιλεῖ καὶ δι' ἧς οὗτος τίθεται εἰς συνάφειαν πρὸς πάσας τὰς ἐν τῷ κράτει ἐξουσίας. [Ἴδε καὶ Σαριπόλου Συνταγματικὸν δίκαιον ἐκδ. Α'. σελ. 204 καὶ 228 Α. Στούπη. Συνταγματικαὶ πλάναι σελ. 12, τοῦ κ. Θ. Φλογαίτου ἐν τῷ ἐγχειριδίῳ τοῦ Συνταγματικοῦ δικαίου § 88, εἰς τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν ἀνάγοντος τὸ δικαίωμα τῆς χάριτος.]

φαίνεται περιπτώσει καὶ καθιστᾷ τὴν περαιτέρω ἐφαρμογὴν αὐτῶν προφανῶς ἄδικον καὶ ἀπάνθρωπον. Τοιοῦτοι νόμοι, αὐτοὶ καθ' ἑαυτοὺς ἐσφαλμένοι καὶ ἀποτόμως καὶ γενικῶς προσκρούοντες εἰς τὴν ἰδέαν τῆς δικαιοσύνης, δεόν ἐστὶ νὰ μεταρρυθμίζωνται ἢ νὰ καταργῶνται εὐθὺς ὡς τὸ ἄδικον αὐτῶν ὑπὸ τῆς κοινῆς συνειδήσεως καὶ τῆς ἐπιστήμης ἀναγνωρισθῇ. Τὸ ἐλάττωμα αὐτῶν δὲν προέρχεται ἐκ τῆς ἀδυναμίας τοῦ νομοθέτου νὰ προΐδῃ τοὺς ἐξαιρετικούς ὁρους οὓς ὠρισμένη πρᾶξις παριστᾷ καὶ νὰ ἐπιβάλῃ τὸ ἀνάλογον τούτοις μέτρον τῆς ποινῆς, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐπιβολῆς ποινῶν ἀδίκων καὶ δυσαναλόγων πρὸς αὐτὴν ταύτην τὴν πρᾶξιν, ἣν ἀκριβῶς προεῖδε καὶ τῆς ὁποίας τοὺς γενικούς διέγραψε χαρακτῆρας. Διὰ τὰς ἐκ τοιούτων νόμων προκυπτούσας ἀδικίας πρόχειρος ὑπάρχει ἡ θεραπεία διὰ τῆς νομοθετικῆς ὁδοῦ. Βεβαίως ἡ χάρις δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς μέσον προσωρινόν, μέχρις οὗ ἐπέλθῃ ἡ ἐνέργεια τοῦ νομοθέτου, ἀλλ' οὐδέποτε αὕτη δεόν νὰ χρησιμεύῃ ὡς πρόφασις ἀναβολῆς τῶν ἀναγκαίων ἐν τῷ νόμῳ βελτιώσεων. Οὐδ' ἤθελεν εἶσθαι παραδεκτὴ ἡ δημιουργία δικαιώματος τοσοῦτον σπουδαίου ὡς τὸ τῆς χάριτος, ἂν ὡς σκοπὸς αὐτοῦ ἐτίθετο μόνον ἡ ἀναπλήρωσις τοιούτων ἀντικειμενικῶν καὶ ἀπολύτων τοῦ νόμου ἀτελειῶν· ἔργον ὅπερ ἡδύνατο νὰ ἐπιτελέσῃ ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία, μεταβάλλουσα ἢ καταργοῦσα τὰς γενικῶς ἀδίκους ἀποδειχθείσας διατάξεις, πάντῃ περιττὸν ἤθελεν εἶσθαι νὰ ἀναχθῇ εἰς ἴδιον καὶ ἐξαιρετικὸν δικαίωμα ἀνῆκον τῷ ἡγεμόνι. Ἄλλ' ἡ χάρις ἄλλον, ὡς προεῖρηται, προτίθεται σκοπὸν, τὴν συμπλήρωσιν τοῦτέστι τοῦ κενοῦ, ὅπερ,

ἔνεκα τῶν ἐξαιρετικῶν ὄρων ἀδίκου τινὸς πράξεως καὶ ὑπὸ τὸ κράτος αὐτοῦ τοῦ ἀνθρωπίνως τελειοτάτου νόμου, δύναται νὰ ἀναφανῇ.

Τοὺς αὐτοὺς δὲ δυνάμεθα νὰ προβάλωμεν λόγους καὶ κατὰ τῆς γνώμης ἐκείνων (1), οἵτινες συνεχομένην τῇ θεωρίᾳ ταύτῃ τῆς δικαιοσύνης νομίζουν καὶ τὴν διὰ τῆς χάριτος θεραπείαν τῶν ἐκ δικαστικῆς πλάνης προκυπτουσῶν ἀδικιῶν. Τὴν ἐπίτευξιν, ὅσον ἔνεστιν, ἀσφαλοῦς καὶ δικαίας τοῦ δικαστοῦ κρίσεως σκοποῦσιν οἱ δικονομικοὶ νόμοι δι' ὧν διαγράφονται οἱ κανόνες καὶ τὰ μέσα τῆς ἀνευρέσεως τῆς ἀληθείας, ἂν δὲ ἐν τοῖς νόμοις τούτοις ὑπάρχωσιν ἐλλείψεις εὐχερῇ καθιστῶσαι τὴν δικαστικὴν πλάνην, αὗται δύνανται νὰ ἐπανορθωθῶσιν ὑπὸ τοῦ νομοθέτου.

Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἀκριβῆ τήρησιν πάντων τῶν δικονομικῶν τύπων καὶ κανόνων ἐνδέχεται, οὐχ ἥττον, νὰ παραχθῇ δικαστικὴ ἀπόφασις ἐκ τῶν ὑστέρων ἀποδεικνυομένη ὡς πεπλανημένη. Τὴν περίπτωσιν ταύτην προέβλεψεν ὁ νομοθέτης ἐν πολλοῖς ἔθνεσιν ὡς καὶ παρ' ἡμῖν δι' ἰδίου θεσμοῦ τοῦ τῆς ἐπαναλήψεως τῆς ἀνακρίσεως, οὐδὲν ἄλλο σκοποῦντος ἢ τὴν ἐπανόρθωσιν τῆς δικαστικῆς πλάνης.

Ἀναντιρρήτως πολλὰ εἰσὶ τὰ ἐν τῷ θεσμῷ τούτῳ κενὰ, περιοριζομένων λίαν τῶν περιπτώσεων καθ' ἃς δύναται νὰ αἰτηθῇ ἡ ἐπαναλήψις τῆς ἀνακρίσεως, ἀλλὰ τὰ κενὰ ταῦτα δύνανται καὶ ἀνάγκη ἐστὶ νὰ πληρωθῶσιν. Ἡ περὶ τῶν πεπλανημένων δικαστικῶν

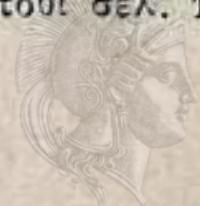
1. Plochmann. αὐτόθι σ. 66. Arnold. αὐτόθι σ. 10 § 13. Lueder, Das Souveränitätsrecht der Begnad, σελ. 153 καὶ ἐφεξῆς.

ἀποφάσεων ἐπαρκῆς πρόνοια τοῦ νομοθέτου δὲν εἶνε ἀδύνατος· ὥστε ἡ πιθανὴ ὑπαρξίς τοιούτων ἀποφάσεων οὐδαμῶς δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς δικαιολογικὴ αἰτία τῆς χάριτος.

Ἐτέρα βάσις, ἐφ' ἧς ἡ ἀναπτυσσομένη θεωρία θεμελιοῦ τὴν προνομίαν τῆς χάριτος, εἶνε τὸ συμφέρον καὶ ἡ ἀνάγκη τῆς πολιτείας. Ἀναφαίνονται, τοῦτέστιν, ἐνίοτε περιπτώσεις καθ' αἷς ἡ ἐπιβληθεῖσα ὑπὸ τοῦ δικαστοῦ, κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ νόμου, ποινὴ, δὲν δύναται μὲν νὰ θεωρηθῇ ἄδικος, ἀλλ' ἡ ἐκτέλεσις αὐτῆς προσκρούει εἰς ἀνώτερον τῆς πολιτείας συμφέρον, προφανῆ δυναμένη νὰ παραγάγῃ αὐτῇ βλάβην, ἢ σπουδαίας νὰ ἀποστερήσῃ ὠφελείας. Ἡ χρησιμότης τῆς χάριτος ἐν τοιαύταις περιπτώσεσι, δὲν δύναται νὰ ἀμφισβητηθῇ, οὐδὲ πολεμεῖται ὑπὸ τινος, οὐδ' ὑπ' αὐτῶν τῶν κατ' ἀρχὴν πολεμίων τῆς χάριτος συγγραφέων. Ὅταν αὐτὴ ἡ ὑπαρξίς ἢ ἡ ἀσφάλεια τῆς πολιτείας, ὑπὲρ ἧς οἱ νόμοι ἐτέθησαν εἰς προφανῆ ἐκτίθεται κίνδυνον, ἢ ἄλλα γενικὰ τῆς κοινωνίας παραβλάπτονται συμφέροντα διὰ τῆς, ἐν ὠρισμένη περιπτώσει, αὐστηρᾶς τοῦ νόμου ἐφαρμογῆς, οὐδεὶς βεβαίως δύναται νὰ παρίδῃ τὴν ἀνάγκην τῆς χάριτος.

Αἱ περιπτώσεις αἵτινες ὑπὸ τοιούτους παρίστανται ὅρους δὲν δύνανται ἐκ τῶν προτέρων νὰ ὁρισθῶσιν (1),

1. Παραδείγματά τινα ἀναφέρονται ὑπὸ τῶν συγγραφέων πρὸς ἀκριβεστέραν κατανόησιν. Ὡς λ. χ. ὅταν διὰ τῆς ἐκτελέσεως τῆς δικαίας ἄλλως τε ποινῆς ἐνὸς καταδίκου ἀπειλῇται ἡ διατάραξις τῶν φιλικῶν μετ' ἄλλου τινὸς ἔθνους σχέσεων, ἢ ὅταν, διὰ τῆς ἐκτελέσεως τῆς ποινῆς, πρόκειται νὰ στερηθῇ ἡ πολιτεία τῆς πολυτίμου ὑπηρεσίας, ἣν μόνος ὁ κατάδικος καὶ οὐδεὶς ἄλλος δύναται νὰ χορηγήσῃ αὐτῇ. Ἰδε Mohl. αὐτόθι σελ. 677. ὑπὸ στοιχ. ε.—Arnold. αὐτόθι σελ. 14 § 17.—Lueder. αὐτόθι σελ. 162.

ὥς ἀδύνατος εἶνε ἐκ τῶν προτέρων καὶ ὁ ὀρισμὸς τῶν περιπτώσεων ἐκείνων ἐφ' ὧν ἡ χάρις καθίσταται ἀναγκαία διότι ἡ ὑπὸ τοῦ νόμου ἐπιβαλλομένη ποινὴ εἶνε ἄδικος. Ἀλλὰ κατ' ἐξοχὴν ἐπὶ τῶν πολιτικῶν ἀδικημάτων δύναται νὰ θεωρηθῇ, ὑπὸ τοιαύτην ἔποψιν, χρήσιμος ἡ ἀπονομὴ τῆς χάριτος. Οἱ εἰς τοιαῦτα περιπίπτοντες ἀδικήματα εἰσὶ συνήθως ἐργάται πολιτικῆς τινὸς ιδέας, ἐπικινδύνου ἴσως καὶ σφαλερᾶς, ἀλλ' ἐνθουσιώδεις ἐχούσης ὀπαδούς. Ὁ ὑπὸ τὸ κράτος τοιαύτης τινὸς ιδέας πολιτικὸν ἀδίκημα διαπράξας, διὰ τῆς ἐκτελέσεως τῆς ποινῆς, παρίσταται εἰς τὰ ὄμματα τῶν συμμεριζομένων τὰ πολιτικὰ αὐτοῦ φρονήματα, ὡς μάρτυς, ἄξιος λατρείας, καθὼ προσενεγκὼν ἑαυτὸν θῦμα τῶν ιδεῶν του. Καὶ τὰ πολιτικὰ μίσση ἐξάπτονται τότε, καὶ τὸ αἶσθημα τῆς ἐκδικήσεως ἀναβράζει, καὶ ἄλλοι σπεύδουσι νὰ φανῶσιν ἐκδικηταὶ καὶ μιμηταὶ ἐκείνου, ἡ δὲ δημοσία τάξις εἰς διαρκὴ ἐκτίθεται κίνδυνον. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ἔργον πολιτικῆς συνέσεως εἶνε ἡ διὰ τῆς χάριτος ἐλάττωσις τῆς ἐπιβληθείσης τῷ καταδικασθέντι ποινῆς, ἢ καὶ ἡ ἐντελὴς ἀπὸ ταύτης ἀπαλλαγὴ. Διὰ τοῦ μέσου τούτου ἡ σφοδρότης τῶν παθῶν καταστέλλεται, ἡ συμφιλίωσις τῶν ἀντιμαχομένων μερίδων καθίσταται ἐφικτὴ, καὶ ἡ εἰρήνη καὶ ἡ τάξις ἐδραιοῦνται ἐν τῇ πολιτείᾳ.

Διὰ τὰ πολιτικὰ ἀδικήματα ὑπάρχει ἀληθῶς καθιερωμένη καὶ ἑτέρα, συγγενὴς τῇ χάριτι, προνομία, ἡ τῆς ἀμνηστείας· ἀλλ' αὕτη, διαφόρους ἐντελῶς προϋποθέτουσα ὅρους καὶ διαφόρως ἐνεργοῦσα, οὐδαμῶς ἀποκλείει τὴν ἐν τισι περιπτώσεσιν ἀναφαινομένην ἀνάγκην τῆς χάριτος.

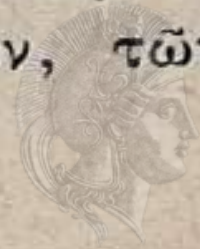
Δ'.

Αὕτη ἐστὶν ἡ διττὴ δικαιολογικὴ βάσις, ἐφ' ἧς καὶ μόνης δύναται νὰ στηριχθῇ ἡ προνομία τῆς χάριτος. Μετὰ τὴν παραδοχὴν αὐτῆς, εὐχερὲς ἀποβαίνει νὰ τεθῶσιν οἱ κανόνες, εἰς οὓς ἡ ὀρθὴ καὶ δικαία τοῦ δικαιώματος τούτου χρῆσις δεόν νὰ ὑποβάλληται, νὰ κριθῇ δὲ ἀσφαλῶς κατὰ πόσον πρὸς τοὺς κανόνας τούτους ἡ συνήθως γινομένη χρῆσις συνάδει.

Κοινῶς ὁμολογεῖται ὡς ἀξίωμα μὴ ἐπιδεκτικὸν ἀμφισβήτησεως ὅτι, πρὸς περιστολὴν τοῦ ἐγκλήματος, πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς κοινωνίας ἀπὸ τῶν ἀδίκων ὀρέξεων, πρὸς συντήρησιν τῆς νομίμου τάξεως, ἀναγκαία εἶνε ἡ βεβαιότης καὶ ἡ πλήρης τῶν τῆς κοινωνίας μελῶν πεποίθησις ἐπὶ τὴν ἀναπόφευκτον τοῦ νόμου ἐφαρμογὴν. Πᾶν δὲ τὸ δυνάμενον νὰ ἐξασθενίσῃ τὴν πεποίθησιν ταύτην πρὸς ἀντίθετα φέρει ἀποτελέσματα. Ἵνα μὴ καὶ ἡ χάρις τοιοῦτον καταστῇ μέσον ἐξασθενίσεως τοῦ πρὸς τοὺς νόμους καὶ πρὸς τὰς ἀποφάσεις τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας σεβασμοῦ, ἀνάγκη νὰ ἀπονέμηται ὅσον ἔνεστι σπανίως καὶ μόνον ἐν αἷς περιπτώσεσιν ἐπαρκεῖς παρίστανται λόγοι, οἷας ἀνωτέρω ἐξέθηκα φύσεως, καθιστῶντες ἀναγκαίαν τὴν ἀπονομὴν αὐτῆς. Ὁ ἐνασχῶν τὸ δικαίωμα τοῦτο ὀφείλει εἰς ἀκριβέστατον νὰ ὑποβάλλῃ ἑλεγχον πάντα τὰ στοιχεῖα τοῦ ἀδικήματος, νὰ ἀνατέμνῃ, οὕτως εἰπεῖν, αὐτὸ, ἵνα ἐκ τῆς ἐρεῦνης ταύτης ἐξάγῃ ἐκάστοτε ἂν ὑπάρχωσιν οἱ ἐξαιρετικοὶ ἐκεῖνοι ὅροι, οἱ καθιστῶντες ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἀδίκον τὴν τοῦ ποινικοῦ νόμου ἐφαρμογὴν ἢ ἀσύμφορον καὶ βλαπτικὴν τῇ πολιτείᾳ. Ὅταν ἐπὶ τοιούτων

στηρίζεται λόγων ἢ χάρις, προσπιπτόντων εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς πάντων, οὐ μόνον δὲν χρησιμεύει πρὸς μείωσιν τοῦ πρὸς τοὺς νόμους σεβασμοῦ, ἀλλὰ τοῦναντίον ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν πολιτῶν ἐδραιοῖ τὸ αἶσθημα τῆς δικαιοσύνης καὶ ἐναργῆ καθιστᾷ τὴν τῆς ἀνωτάτης ἀρχῆς μέριμναν ὑπὲρ τῶν κοινῇ συμφερόντων.

Δύναται, ὅθεν, πᾶς τις νὰ κρίνῃ πόσον ταῖς ἀρχαῖς ταύταις ἀπάδει ἢ καθ' ὁμάδα πολλάκις κατὰ χιλιάδας, γινομένη ἀπονομὴ χαρίτων, ἄνευ τῆς ἀπαιτουμένης μελέτης, ἄνευ δικαιολογικοῦ τινος λόγου. Ἀδύνατον εἶνε πάντα τὰ ἀδικήματα ταῦτα, πρὸς ἃ μετὰ τοσαύτης δαψιλείας ἀπονέμεται ἢ χάρις, νὰ παρουσιάζωσι τοὺς ἐξαιρετικοὺς ἐκείνους ὅρους οὓς ὁ νομοθέτης οὐδαμῶς προεῖδεν, οὐδ' ἡδύνατο νὰ προῖδῃ καὶ οἵτινες προφανῆ παράγουσι τὴν τοῦ νόμου σύγκρουσιν πρὸς τὰς ἀρχὰς τοῦ ἀπολύτου δικαίου. Ἄν παραδεχθῶμεν ὡς δυνατόν τοῦτο, τότε ὁ νόμος ἀποδεικνύεται ἀντικειμενικῶς καὶ ἀπολύτως ἀτελής, ἀφοῦ εἰς τοσαύτην πληθὺν περιπτώσεων δὲν δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ, καὶ ὑπάρχει τότε ἄλλο πρὸς θεραπείαν μέσον, ἢ διὰ τῆς νομοθετικῆς ὁδοῦ μεταρρύθμισις καὶ βελτίωσις αὐτοῦ. Ἄλλ' ἐφ' ὅσον τοιαύτη ἐν τῷ νόμῳ ἀτέλεια δὲν ἀναγνωρίζεται καὶ ἡ ἀνάγκη τῆς νομοθετικῆς ἐνεργείας δὲν καθίσταται αἰσθητὴ, ἄπορον εἶνε ποῦ δύναται νὰ στηριχθῇ ἡ τοιαύτη σωρηδὸν τῆς χάριτος χορηγία ! Ἐννοοῦσιν, ἄρά γε οἱ μεγαλόψυχοι ταύτης χορηγοὶ ὁποίων κινδύνων γίνονται πρόξενοι τῇ κοινωνίᾳ καὶ ὁποῖαν ὑπέχουσιν ἀπέναντι ταύτης εὐθύνην, ἀπολύοντες οὕτω ἐπ' αὐτῆς, ἄνευ ἐρεύνης τινός, ἄνευ πραγματικῆς τινος ἀνάγκης, στρατιᾶν ὁλόκληρον ἐγκληματιῶν, τῶν δ-

ποιῶν γνωστὰ εἰσὶν αἱ κατὰ τῆς κοινωνικῆς τάξεως διαθέσεις, ἔτι μᾶλλον δυνάμεναι νὰ ἐπιταθῶσιν ὅταν ἀπὸ τῶν ψυχῶν αὐτῶν ἐκλίπη πᾶς ἀπὸ τῆς ἀπειλουμένης τιμωρίας φόβος διὰ τῆς ἐλπίδος ὅτι καὶ πάλιν τὸ ἔγκλημα αὐτῶν δύναται νὰ χαρισθῇ ; Τοσοῦτον μέγα καὶ σοβαρὸν εἶνε τὸ οὕτω κατὰ τῆς κοινωνίας ἐπιτελούμενον ἀδίκημα, ὥστε δὲν δύναται τις νὰ ὑποθέσῃ ποτὲ ὅτι ἐν πλήρει ἐπιγνώσει τῆς σοβαρότητος καὶ τῶν συνεπειῶν αὐτοῦ τελεῖται.

Μηδ' ἀντιτείνῃ τις ὅτι ἐνδέχεται διὰ τοῦ μέτρου τούτου νὰ σώζηται ἀνώτερόν τι τῆς πολιτείας ἢ τῆς κοινωνίας συμφέρον, διότι αἱ περιπτώσεις καθ' ἃς ἐκ τῆς μὴ τελέσεως τῆς ποινῆς ἐνὸς καταδίκου τοιοῦτον παράγεται ἀποτέλεσμα εἰςὶ λίαν σπάνιαι, τοσοῦτον δὲ καταφανεῖς εἰσὶν οἱ διακριτικοὶ αὐτῶν χαρακτῆρες, ὥστε ἀδύνατός ἐστιν ἡ ὑπόθεσις ὅτι ἐνδέχεται μόνον τῷ ἐνασκοῦντι τὸ δικαίωμα τῆς χάριτος νὰ ὧσι γνωστοί, οὐχὶ δὲ καὶ παντὶ ἄλλῳ.

Ὅμοίως δὲ ἀξία πάσης ἐπικρίσεως εἶνε ἡ ἀπὸ προσωπικῶν ἢ οἰκογενειακῶν τοῦ ἀνωτάτου ἄρχοντος περιστάσεων συνήθως γινομένη ἐξάρτησις τῆς ἀπονομῆς χαρίτων (1). Ἡ συνήθεια αὕτη εἶνε βεβαίως ἀπόρροια ἀπηρχαιωμένων περὶ τοῦ δικαιώματος τῆς χάριτος ἰδεῶν, οὐδαμῶς συνάδουσα πρὸς τὰς ὑπὸ τῆς νεωτέρας ἐπιστήμης τεθειμένas ἀρχάς. Ἄν ὁ βασιλεὺς ἐν τῇ ἀπονομῇ τῆς χάριτος ὀφείλῃ νὰ ὀδηγῇται ἐκ λόγων ἀνωτάτης δικαιοσύνης ἢ δημοσίου συμφέροντος, ἀδύνατον εἶνε νὰ νοηθῇ ὁποία ἡ σχέσις ἢ συνδέουσα τοὺς

1. Ὁ Mohl αὐτόθ. σελ. 655 ζωηρῶς ἐπικρίνει τὴν συνήθειαν ταύτην.

λόγους τούτους πρὸς τὰς προσωπικὰς ἢ οἰκογενειακὰς αὐτοῦ περιστάσεις. Καὶ τί μέλει τῇ Δικαιοσύνῃ ἂν τοὺς ἀργυροῦς ἢ τοὺς χρυσοῦς γάμους του ἐορτάζῃ ὁ βασιλεὺς ἂν ἐγεννήθῃ αὐτῷ υἱός, ἢ ἂν ὁ υἱὸς οὗτος ἐγένετο ἐνῆλιξ ; Ποῖον δὲ τὸ δημόσιον συμφέρον τὸ ἐπιβάλλον τὴν ἐν τοιαύταις ἐορταῖς ἀφειδῇ τῆς χάριτος ἀπονομήν ;

Προφανῶς ἀπλετον ἤθελεν ἐγείρει ἱλαρότητα ἂν ὑπῆρχέ τις ὁ ἰσχυριζόμενος ὅτι ὁ κοινὸς δικαστὴς δικαιοῦται ἐν τῇ κρίσει του νὰ ἐπηρεασθῇ ἐκ τῶν ιδίων προσωπικῶν ἢ οἰκογενειακῶν περιστάσεων. Ἄλλ' ὅ,τι κατ' οὐδένα λόγον ἐπιτρέπεται τῷ κοινῷ δικαστῇ, πῶς δύναται νὰ ἐπιτραπῇ τῷ ἐνασκοῦντι τὸ δικαίωμα τῆς χάριτος, ὅστις, κατὰ τὰς παραδεδεγμένους ἀρχάς, οὐδὲν ἄλλο ἐκτελεῖ εἰμὴ ἔργον ἀνωτάτου δικαστοῦ ;

Ἄλλ' ἂν ὁ ἀνώτατος ἄρχων αἰσθάνηται τὴν ἀνάγκην νὰ ἐκδηλώσῃ τὴν ἔνεκα εὐτυχῶν δι' αὐτὸν γεγονότων πληροῦσαν τὴν καρδίαν του χαρὰν καὶ νὰ καταστήσῃ καὶ ἄλλους συμμετόχους τῆς χαρᾶς του ταύτης, ὑπάρχουσι πλεῖστοι ἄλλοι τρόποι πρὸς τοῦτο, ὧν δύναται κατ' ἀρέσκειαν νὰ ποιήσῃται χρῆσιν. Ἐξ οὐδεμιᾶς κοινωνίας ἀπελίποντο ποτὲ οἱ πένητες, οἱ κατὰδικοι ἐκεῖνοι τῆς Εἰμαρμένης, οἷς ἔλαχεν ὁ κληρὸς τῶν πόνων καὶ τῶν στερήσεων. Οὗτοι ἀναμφισβήτητα ἔχουσι δικαιώματα προτιμήσεως, ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ ἀνακτος, διότι κατ' οὐδὲν τῇ κοινωνίᾳ ἡμάρτησαν. Εἰς τὰς καλύβας τούτων ἅς εἰσδύσῃ ἡ βασιλικὴ ἀγαθότης καὶ ἅς διασπείρῃ ἐκεῖ ὀλίγην χαρὰν καὶ εὐφροσύνην. Ἄλλ' ἅς ἀφίσῃ ἄθικτον τὸ ἔργον τῆς Δικαιο-

σύνης, διότι ἄνευ αὐτοῦ ἀδύνατος ἀποβαίνει ἡ ὑπαρξίς κοινωνικῆς τάξεως καὶ ἀσφαλείας.

Τοιαύτας ἔχοντες πρὸ ὀφθαλμῶν καταχρήσεις συγγραφεῖς τινὲς ἡσχολήθησαν εἰς τὴν ἀνεύρεσιν μέτρων δυναμένων νὰ θέσωσι φραγμὸν τινὰ εἰς τὴν ἀπεριόριστον τοῦ βασιλέως ἐξουσίαν περὶ τὴν ἐνάσκησιν τοῦ προκειμένου δικαιώματος καὶ νὰ παράσχωσιν ἐγγυήσεις τινὰς περὶ τῆς τηρήσεως τῶν ὑπὸ τῆς θεωρίας παραδεδεγμένων ἀρχῶν. Τοιαῦτα μέτρα πολλὰ ἐπρότάθησαν, ἀλλὰ κυρίως ὑπεστηρίχθη καὶ ἐγένετο ἐν τῇ πράξει ἀποδεκτὸν ὅτι ἀρκοῦσα ἐγγυήσεις εἶνε ἡ παρὰ τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Δικαιοσύνης μελέτη καὶ προπαρασκευὴ τῶν ὑποθέσεων, ἐφ' ὧν κρίνεται ἀναγκαία ἡ χάρις, καὶ ἡ τούτου κοινοβουλευτικὴ εὐθύνη ἐπὶ τῇ ἀπονομῇ αὐτῆς (1). Ἀλλ' ἡ ἐπισταμένη ἐξέτασις τῶν ἐν ταῖς ὑπὸ κοινοβουλευτικὸν πολίτευμα διατελούσαις χώραις, ἰδίᾳ δὲ παρ' ἡμῖν ἀτυχῶς συμβαινόντων ἀποδεικνύει ὅτι αἱ ἐγγυήσεις αὗται οὐ μόνον ἀνεπαρκεῖς εἰσιν ἵνα ἀποσοθήσωσι τὴν αὐθαίρετον τῆς χάριτος ἀπονομὴν, ἀλλὰ τοῦναντίον καὶ συντελοῦσιν εἰς ἑτέρου εἴδους, ἐπιβλαβεστέραν πάσης ἄλλης κατάχρησιν, τὴν πρὸς ἐξυπηρέτησιν κομματικῶν σκοπῶν ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ ἐνάσκησιν τοῦ προκειμένου δικαιώματος. Ὅσον οἰκτρὸν καὶ ἂν ᾖ, δὲν εἶνε σπάνιον τὸ θέαμα κυβερνήσεως ἀποσπώσης τὸν λαμπρότερον ἀδάμαντα τοῦ βασιλικοῦ στέμματος, ὡς πάνυ εὐλόγως ἀπεκλήθη ἡ χάρις, ἵνα καταρρίψῃ καὶ ποδοκυλίσῃ αὐτὸν εἰς τὸν

1. Κυρίως ὁ R. von Mohl [αὐτόθι σελ. 685] ἀποφαίνεται ὑπὲρ τῆς ὑπουργικῆς εὐθύνης. Ἀλλὰ δὲν ἐννόει ὅτι αὕτη δύναται νὰ καταστήσῃ τὴν χάριτα πράξιν ὑπουργικὴν, αὐτὸς ὅστις ἐν σελ. 656 ὑποστηρίζει ὅτι μόνω τῷ βασιλεὶ προσήκει ἡ ἐνάσκησις τῆς προνομίας ταύτης.

βόρβορον τῶν φατριαστικῶν παθῶν καὶ τῆς ἐκλογικῆς παλαίστρας. Δὲν ἀρκοῦσι πρὸς κορεσμόν τῆς φατρίας αἱ ἀπειροπληθεῖς ἐν τῇ διοικήσει θέσεις καὶ τὰ ἐν τῇ πολιτείᾳ ἀξιώματα, οὐδὲ τὰ λοιπὰ τῆς ἐξουσίας δῶρα, ἀλλ' ἀνάγκη νὰ τεθῇ ὡς βορὰ εἰς τὸ παμφάγον αὐτῆς στόμα καὶ αὐτὸ τὸ ὑψιστον καὶ ιερώτατον τῶν δικαιωμάτων, ἡ χάρις, περὶ ἧς ὁ Durin εἶπεν ὅτι ἔλκει ἐξ οὐρανοῦ τὴν καταγωγὴν ! Τῆς καταχρήσεως δὲ ταύτης καταφανῇ εἰσι τὰ ἀναπόφευκτα ἀποτελέσματα. Ἐνεκεν αὐτῆς γενικὴ παρὰ τῷ λαῷ καθίσταται πεποίθησις, ἡ τοσοῦτον εὐφυῶς παρὰ τοῦ Balzak ἐκφρασθεῖσα ἰδέα «ὅτι οἱ νόμοι εἰσὶν ἱστοὶ ἀράχνης, διὰ μέσου τῶν ὁποίων διαφεύγουσι μὲν αἱ μεγάλαι μυῖαι, » συλλαμβάνονται δὲ μόνον αἱ μικραί. » Οὕτω πᾶσα ἰσχὺς καὶ πᾶν γόητρον ἀφαιρεῖται ἀπὸ τοῦ νόμου, πᾶς σεβασμὸς πρὸς τὴν ποινικὴν δικαιοσύνην ἐκλείπει, καὶ τὸ ἔγκλημα ἐγείρει θρασεῖαν τὴν κεφαλὴν καὶ καταπληκτικῶς πολλαπλασιάζεται. Εἰς μάτην τότε θέτουσιν εἰς κίνησιν τὴν φονικὴν τῆς πολιτείας μηχανὴν καὶ ἀποκόπτουσι κεφαλὰς, ὅσον εἰς τὴν ἀπονομὴν τῆς χάριτος τοσοῦτον καὶ εἰς τὴν χύσιν τοῦ αἵματος ἐπιδεικνύμενοι γενναῖοι ! Τὸ ἔγκλημα δὲν περιστέλλεται διὰ τῶν ὤμων καὶ ἀπανθρώπων ποινῶν, ἀλλὰ διὰ τῆς ἴσης πρὸς πάντας καὶ βεβαίας ἐφαρμογῆς ποινῶν, συμβιβάζομένων μὲν πρὸς τὴν μόρφωσιν τῶν ἡθῶν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πολιτισμοῦ, ἀλλὰ τὰς ὁποίας οὐδεὶς δύναται νὰ διχφύγῃ. Τοῦτο ἀπέδειξεν ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ πεῖρα ἀπάντων τῶν πεπολιτισμένων ἐθνῶν.

Ἡ κυριωτάτη, κατ' ἐμὴν γνώμην, αἰτία τοῦ κακοῦ τούτου, τοῦ τοσοῦτον θλιβερὰ παράγοντος ἀποτε-

λέσματα εἶνε ἡ ἀπὸ τῶν βασιλικῶν χειρῶν, εἰς ἃς φύσει καὶ νόμῳ ἀνήκει τὸ δικαίωμα τῆς χάριτος, εἰς τὰς ὑπουργικὰς χεῖρας μεταδίβασις καὶ σιωπηρὰ, οὕτως εἶπεῖν, ἐκχώρησις αὐτοῦ. Εἶνε καὶ τοῦτο ἀπόρροια τῆς πεπλανημένης ἐκείνης ἀρχῆς, τῆς παριστώσης τὸν ἀνώτατον ἐν τῇ πολιτείᾳ ἄρχοντα ὡς ἀνδρείκελον, ἄνευ αὐτενεργείας καὶ θελήσεως, τοῦ ὁποίου τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας κινουῦσιν οἱ ὀπισθεν αὐτοῦ ἱστάμενοι ὑπουργοί (1). Δὲν κεῖται ἐν τῷ κύκλῳ τῆς προκειμένης μελέτης μου νὰ ἐλέγξω τὴν ὀρθότητα τοῦ δόγματος τούτου, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἄλλην ἐν τῇ πολιτείᾳ ἐνέργειαν τοῦ βασιλέως, ἀλλ' ἐν τῇ ἐνασκήσει τοῦ δικαίωματος τῆς χάριτος δύναμαι νὰ εἶπω ὅτι ἡ ἐφαρμογὴ αὐτοῦ ἀποβαίνει ὀλεθρία.

Ἡ ἱστορία τοῦ θεσμοῦ τούτου διδάσκει ὅτι ἐν παντὶ ἔθνῃ καὶ ἐν πάσῃ ἐποχῇ ἡ διαχείρισις αὐτοῦ ἐθεωρήθη ὡς προνομία φύσει ἀνήκουσα εἰς τὴν ἐκπροσωποῦσαν τὴν ἐθνικὴν κυριαρχίαν ἀνωτάτην ἀρχήν· διὰ τὸν λόγον δὲ τοῦτον καὶ κυριαρχικὸν δικαίωμα ὑπὸ τινων συγγραφέων ἀπεκλήθη (2). Ἡ δὲ θεωρία δικαιολογεῖ καὶ ἐπιδοκιμάζει τὴν ὁμόφωνον ταύτην τοῦ θετικοῦ δικαίου τῶν λαῶν ἀπόφασιν. Οὐ μόνον διότι ἔργον τοσοῦτον ὑψηλὸν καὶ τοσαύτης σημασίας καὶ βαρύτητος, ὡς ἐκ τῆς ἐπιδράσεως ἣν ἀσκεῖ ἐπὶ τῆς ἐννόμου ἐν τῇ πολιτείᾳ τάξεως, δὲν κρίνεται ὀρθὸν νὰ ἀνατεθῇ εἰς

1. Αὕτη εἶνε ἡ περιώνυμος ἀρχὴ ὅτι «ὁ βασιλεὺς βασιλεύει ἀλλὰ δὲν κυβερνᾷ» τῆς ὁποίας τὸ σφαλερὸν κατεδείχθη ὑπὸ πολλῶν συγγραφέων. Ἰδ. *Bluntschli. Lehre von Mod. Staat. I. 486* καὶ ἐφεξῆς. — *Mingetti. Τὰ πολιτικὰ κόμματα. 238.* — Σαριπόλου ἔκδ. Β'. τόμ. Α'. σελ. 201 καὶ ἐφεξῆς. — Γ. Ἀγγελλοπούλου Σύστημα διοικ. δικαίου τόμ. Α'. σ. 140 καὶ ἐφεξῆς. — Α. Στούπη, *Συνταγματικὰ πλάνα Α'.*

2. *Lueder. αὐτόθι. σ. 82* καὶ ἐφεξῆς.

ἄλλην ὑποδεεστέραν ἀρχὴν, ἀλλὰ κυρίως διότι ἐν ταῖς συνταγματικαῖς πολιτείαις μόνος ὁ ἀνώτατος ἄρχων παρέχει ἀρκούσας ἐγγυήσεις ἀνεξαρτήτου ἀπὸ πάσης ἀλλοτρίας ἐπεμβάσεως τοῦ ἔργου τούτου τελέσεως. Ἐν τῇ αἰωνίᾳ τῶν πολιτικῶν κομμάτων διαπάλῃ ὁ συνταγματικὸς βασιλεὺς ἴσταται οὐδέτερος, ἐκ τῆς οὐδετερότητος ταύτης ἀντλῶν τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν, οὐδὲν δὲ προσδοκῶν ὄφελος ἐκ τῆς θεραπείας τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἐτέρας τῶν ἀντιμαχομένων μερίδων (3). Αἱ ἀκόρεστοι τῆς φαρτρίας ἀπαιτήσεις δὲν δύνανται νὰ ἀνέλθωσι μέχρῃς αὐτοῦ καὶ ἡ παρ' αὐτοῦ πράγματι, οὐχὶ τύπῳ, ἀπονεμομένη χάρις οὐδέποτε θὰ καταστῇ τὸ ἄθλιον μέσον πρὸς ἐπίτευξιν κομματικῶν σκοπῶν. Οὐδ' ὑπῆρξέ ποτε, πιστεύω, οὐδὲ θὰ ὑπάρξῃ βασιλεὺς φρονῶν ὅτι δύναται τὴν ἰδίαν δύναμιν νὰ ἐδραιώσῃ διὰ τῆς εὐνοίας τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἀπολυομένων κακούργων. Μόνον ὑπουργοὶ, διακαῆ καὶ ἄμετρον αἰσθανόμενοι πρὸς τὴν ἀρχὴν ἔρωτα καὶ ποθοῦντες νὰ παρατείνωσιν ἐπὶ μήκιστον τὴν μετ' αὐτῆς συμβίωσιν δὲν ὀκνοῦσι νὰ θέσωσιν εἰς ἐνέργειαν καὶ τὸ μέσον τοῦτο. Ἐνδέχεται βεβαίως καὶ ὁ βασιλεὺς ὡς καὶ πᾶς ἄλλος, νὰ πλανηθῇ περὶ τὴν ἐκτίμησιν τῶν περιστάσεων καὶ τῶν λόγων τῶν προκαλούντων τὴν ἀπονομὴν χάριτος, ἀλλ' ἡ ἐκ τοιαύτης πλάνης προερχομένη κακὴ τοῦ δικαιώματός του χρῆσις δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ τοσοῦτον ἐπικίνδυνος καὶ τοσοῦτον ἐπιβλαβὴς τῇ κοινωνίᾳ, ὅσον ἡ ἀπὸ σκοποῦ καὶ χάριν πολιτικῆς ἐπικρατήσεως ὑπ' ἀνηθίκων ὑπουργῶν γινομένη κατὰ-

3. Ὁ Mohl [αὐτόθι σ. 657] οὐδὲ τὸν πρόεδρον δημοκρατίας θεωρεῖ ἀρχούντως ὑψηλὰ ἰστάμενον ἵνα ἀποφύγῃ τὰς παντὸς εἵδους ἐπιδράσεις.

χρησις. Ἄλλως τε πρὸς διαφώτισιν τῆς τοῦ βασιλέως κρίσεως ὑπάρχουσι μέσα πρόσφορα, ὧν δυνάμεθα νὰ ποιήσωμεν χρῆσιν.

Ἄλλὰ δύναται τις νὰ μοὶ ἀντιτάξῃ: ἂν εἰς τὴν αὐτόβουλον τοῦ βασιλέως διαχειρίσιν ἀφεθῇ τὸ δικαίωμα τῆς χάριτος, ὅποια τότε ἡ ἔννοια καὶ ἡ σημασία τῆς εὐθύνης τοῦ προσυπογράφοντος ὑπουργοῦ; Τὸ ζήτημα τοῦτο τῆς εὐθύνης τῶν ὑπουργῶν ἐπὶ τῇ ἐνασκήσει ἐν γένει τῶν βασιλικῶν προνομιῶν παρέσχεν ἀφορμὴν εἰς πολλὰς μεταξὺ τῶν δημοσιολόγων συζητήσεις, δι' ἰσχυρῶν δὲ ἀποκρούεται λόγων ἡ ὑπαρξίς ὑπουργικῆς εὐθύνης (1). Ἡ ἰδιάζουσα φύσις τῶν πράξεων τούτων, ἀνατεθειμένων εἰς τὴν πρωτοβουλίαν καὶ ἐλευθέραν ἐνέργειαν τοῦ ἡγεμόνος, καθιστᾷ ἀπαράδεκτον τὴν ἐπὶ ταύταις εὐθύνην τῶν ὑπουργῶν. Ἄλλὰ καὶ ἂν τὴν ἐναντίαν παραδεχθῶμεν γνώμην, ἡ εὐθύνη αὕτη δεόν νὰ ᾖ τυπικὴ, καὶ κατὰ πλάσμα, μὴ ἰσχύουσα νὰ μεταβάλλῃ τὸν χαρακτῆρα πράξεων καθαρῶς καὶ ἀναντιρρήτως βασιλικῶν, μεταβάλλουσα αὐτάς εἰς ὑπουργικάς. Ἰδίᾳ δὲ ἐπὶ τῆς προνομίας τῆς χάριτος, ἥτις ὁμοφώνως παρὰ πάντων θεωρεῖται ὡς φύσει προσήκουσα τῷ βασιλεῖ, ἡ εὐθύνη αὕτη τοῦ ὑπουργοῦ δὲν δύναται νὰ μεταβάλλῃ τὸν χαρακτῆρα τοῦτον, οὐδὲ νὰ ἀπαλλάξῃ τὸν βασιλέα ἀπὸ τῆς ἠθικῆς εὐθύνης, ἣν οὗτος δεόν νὰ ὑπέχῃ ἀπέναντι τῆς κοινῆς τοῦ ἔθνους συνειδήσεως, τῆς ὁποίας τὴν δύναμιν ἐννοοῦσιν ἄριστα καὶ γνωρίζουσι νὰ ἐκτιμῶσιν οἱ συνετοὶ βασιλεῖς.

1. Lafferrière. — Cours de droit public et administratif. σ. 45. Σαριπόλου Συνταγματ. δίκ. ἔκδ. Β'. τόμ. Α'. σ. 201 καὶ 215.

Συνφδὲ τούτοις φρονῶ ὅτι καὶ παρ' ἡμῖν αἱ κατα-
 χρήσεις δύνανται νὰ περισταλῶσιν ἂν τὸ δικαίωμα τῆς
 χάριτος ἀποδοθῇ εἰς ὃν κατὰ νόμον ἀνήκει. Πρὸς ἀπο-
 φυγὴν δὲ πάσης πλάνης καὶ πρὸς ἀκριβῆ ἔσον ἔνεστιν
 ἐκτίμησιν τῶν στοιχείων τῶν καθιστώντων ἐκάστοτε
 ἀναγκαίαν τὴν ἀπονομὴν τῆς χάριτος, νομίζω ὅτι δέον νὰ
 εἰσαχθῶσι καὶ παρ' ἡμῖν ἀνάλογοι πρὸς τὰς ἐν Σουηδία
 καὶ ἐν Κάτω Χώραις ἰσχυούσας διατάξεις. Ἡ μελέτη,
 τοῦτέστι, καὶ ἡ προεξεργασία τῶν τῆς χάριτος ὑπο-
 θέσεων δέον νὰ ἀνατεθῇ διὰ νόμου εἰς τὸ ἀνώτατον δι-
 καστήριον τοῦ Ἀρείου Πάγου, μετὰ τὴν γνωμοδότη-
 σιν τοῦ ὁποίου ν' ἀποφαίνεται ὁ βασιλεὺς.

Οὕτω μόνον δυνάμεθα νὰ προασπίσωμεν τὸ κράτος
 τῶν νόμων κατὰ τῆς ἐκμανοῦς τῶν φατριῶν ἐπιδρο-
 μῆς. Οὕτω μόνον, ἀσφαλίζοντες τὴν ἴσιν πρὸς πάντας
 καὶ βεβαίαν τοῦ νόμου ἐφαρμογὴν, δυνάμεθα νὰ κατα-
 στήσωμεν ἐφικτὴν τὴν ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἀκίνδυνον καὶ
 εἰρηνικὴν διαβίωσιν.

Ε'.

Πρὸς συμπλήρωσιν τῆς μελέτης ταύτης μοὶ ὑπο-
 λείπεται νὰ ἐξετάσω ζητήματά τινα δυνάμενα ν' ἀνα-
 φυῶσι μετὰ τὴν ἀπονομὴν τῆς χάριτος.

Καὶ ἐν πρώτοις, ἀφ' ἑαυτοῦ προβάλλεται τὸ ἐρώ-
 τημα: Ὁ εἰς ὃν ἀπονέμεται ἡ χάρις εἶνε ὑπόχρεως νὰ
 ἀποδεχθῇ ταύτην, ἢ δικαιούται καὶ νὰ τὴν ἀποκρούσῃ
 ἐμμένων καὶ ὑφιστάμενος τὴν ὑπὸ τοῦ δικαστοῦ ἐπι-
 βληθεῖσαν αὐτῷ ποινὴν; Ἡ τοῦ ζητήματος τούτου
 λύσις ἀπορρέει φυσικῶς ἐκ τῶν περὶ τῆς δικαιολογικῆς

βάσεως τοῦ δικαιώματος τῆς χάριτος ἀνωτέρω ῥηθέντων.

Ἐν ἀρχαιοτέρᾳ ἐποχῇ, ὅτε ἡ χάρις ἐθεωρεῖτο ὡς εὐεργεσία παρεχομένη πρὸς τὸ ἄτομον καὶ ἔνεκα τοῦ ἀτόμου, οὐδαμῶς δὲ συνεδέετο πρὸς λόγους γενικοὺς δικαιοσύνης ἢ δημοσίου συμφέροντος, συνεπῶς παρεδέχοντο ὅτι οὐδεὶς δύναται νὰ ἐξαναγκασθῇ εἰς τὴν ἀποδοχὴν τῆς χάριτος, συμφώνως πρὸς τὸ ἀξίωμα: *Beneficia nemini obtruduntur*. Ἀλλὰ μετὰ τὴν παραδοχὴν καὶ τὴν ἐπικράτησιν ὑγιειντέρων περὶ χάριτος ἀρχῶν, καθ' ἃς αὕτη ἀπονέμεται, οὐχὶ χάριν τοῦ ἀτόμου, ἀλλὰ πρὸς ἐκπλήρωσιν ὑποχρεώσεως, ἐκ λόγων γενικῶν ἐπιβαλλομένης τῇ πολιτείᾳ, δὲν εἶνε δυνατόν νὰ ἀναγνωρισθῇ τῷ ἀτόμῳ τὸ δικαίωμα νὰ ἀντιταχθῇ εἰς τὴν θέλησιν τῆς πολιτείας καὶ νὰ ματαιώσῃ οὕτω τὴν ἐπίτευξιν τοῦ ὑπ' αὐτῆς ἐπιδιωκομένου σκοποῦ. Ὁ πολίτης δικαιοῦται, ἀναντιρρήτως, νὰ ἀπαιτήσῃ ἵνα δικασθῇ κατὰ τοὺς ὑπὸ τοῦ νόμου διαγραφομένους τύπους καὶ κανόνας, καὶ νὰ μὴ ἐπιβληθῇ αὐτῷ ποινὴ μὴ ὀριζομένη ὑπὸ τοῦ νόμου διὰ τὴν τελεσθεῖσαν πράξιν, ἀλλὰ δὲν δικαιοῦται καὶ νὰ ἐξαναγκάσῃ τὴν πολιτείαν νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἐπιβληθεῖσαν αὐτῷ ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου ποινὴν, ὅταν αὕτη νομίσῃ ὅτι ἡ ἐκτέλεσις τῆς ποινῆς ταύτης προσκρούει εἰς τὴν ιδέαν τῆς δικαιοσύνης ἢ εἰς δημόσιόν τι συμφέρον.

Τὰ ἐπιχειρήματα ἅτινα εὐάριθμοὶ τινες συγγραφεῖς προβάλλουσιν ὑπὲρ τῆς ἐναντίας γνώμης εἰσὶ λίαν ἀσθενῆ. Οὐδεμίαν, ἐπὶ παραδείγματι, ἔχει ἀξίαν ὁ ἰσχυρισμὸς ὅτι ὁ ἀδίκησας δὲν ἔχει μόνον τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ὑπαχθῇ εἰς τὴν ὀριζομένην ἐν τῷ νόμῳ

ποινήν, ἀλλὰ δύναται καὶ νὰ ἀπαιτήσῃ τὴν ἐφαρμογὴν ταύτης, ὡς ἴδιον δικαίωμα (1). Ποινὴ καὶ δικαίωμα τοῦ ἀδικήσαντος ἐπὶ ταύτης εἰσὶ δύο ἔννοιαι ἐντελῶς ἀντίθετοι καὶ λογικῶς ἀλλήλαις ἀσυμβίβαστοι, πρόδηλον δὲ εἶνε ὅτι οὐδὲν ἄλλο ἔχει ὁ ἀδικήσας τοιοῦτον δικαίωμα εἰμὴ τὸ ἀρνητικὸν ἐκεῖνο νὰ μὴ ἐπιβληθῇ αὐτῷ ποινὴ βαρυτέρα τῆς ὑπὸ τοῦ νόμου ἀπειλουμένης.

Δι' ὃ καὶ μείζονος δεῖται προσοχῆς μέση τις γνώμη στηριζομένη κυρίως εἰς τὸ ἀρνητικὸν τοῦτο τοῦ ἀδικήσαντος δικαίωμα. Κατ' αὐτὴν (2) δὲν δύναται μὲν ὁ ἀδικήσας νὰ ἀρνηθῇ τὴν διὰ τὴν χάριτος ἐντελῆ κατάργησιν ἢ τὴν ἐλάττωσιν τῆς ἀπαγγελθείσης ποινῆς, ἀλλὰ δύναται νὰ ἀποκρούσῃ τὴν μεταβολὴν αὐτῆς εἰς ἑτέρου εἶδους ποινήν, μὴ ἀπειλουμένην ὑπὸ τοῦ νόμου διὰ τὴν παρ' αὐτοῦ τελεσθεῖσαν πράξιν, διότι ἐνδέχεται αὕτη νὰ ᾖ, κατὰ τὴν κρίσιν του, βαρυτέρα τῆς ὑπὸ τοῦ δικαστοῦ ἀπαγγελθείσης. Καὶ ἡ γνώμη ὅμως αὕτη, στερεῖται βασιμότητος, καθ' ὅσον καὶ ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ συνειδήσει ὑπάρχει γενικὸν τι μέτρον κατὰ τὸ ὅποῖον κρίνεται τὸ μέγεθος τῶν διαφόρων ποινῶν, καὶ ἐν αὐτῷ δὲ τῷ ποινικῷ νόμῳ τίθεται κλίμαξ τις καὶ διαγράφεται ἡ διαβάθμισις αὐτῶν. Ἄν, ἐπομένως, ἐναντίον τοῦ γενικοῦ τούτου μέτρου, ὃ εἰς ὃν ἀπονέμεται ἡ χάρις κρίνῃ βαρυτέραν τὴν ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος ὡς ἐλαφροτέραν ἐπιβληθεῖσαν αὐτῷ ποινήν, ἢ ἰδιόρρυθμος αὕτη κρίσις του δὲν δύναται νὰ ἐπικρατήσῃ.

1. Henke. αὐτόθι. Th. 1. σ. 573.

2. Mohl. αὐτόθι. σ. 660.

Ἡ ὑποχρέωσις ὁμῶς αὕτη τοῦ πολίτου νὰ ὑποταχθῇ εἰς τὴν θέλησιν τῆς πολιτείας καὶ νὰ ἀποδεχθῇ τὴν ἀπονεμηθεῖσαν αὐτῷ χάριτα, οὐδαμῶς περιέχει καὶ τὴν ὑποχρέωσιν ἵνα, ἐναντίον τῆς θελήσεώς του, ἐνεργήσῃ πράξεις σκοπούσας τὴν ἀπόλαυσιν τῆς χάριτος ὡς λ.χ. νὰ ἐξαιτήσῃται ταύτην δι' ἀναφορᾶς (1). Ὁ ἐξαναγκασμὸς τοῦ πολίτου πρὸς τοῦτο καὶ αὐθαίρετος ἤθελεν εἶσθαι καὶ ἄσκοπος ἐντελῶς, ἀφοῦ ὁ ἀνώτατος ἄρχων δύναται καὶ ἄνευ τῶν πράξεων τούτων, αὐτοπροαιρέτως ν' ἀπονείμῃ χάριτα, καὶ ἐναντίον τῆς θελήσεως τοῦ ἀπολαύοντος ταύτης.

Ἀλλὰ μεγίστην ἐνέχει σπουδαιότητα καὶ πρακτικὴν ἀξίαν ἡ μελέτη τῆς ἐνεργείας, ἥτοι τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς χάριτος.

Ἀναμφισβήτητον εἶνε ὅτι διὰ τῆς χάριτος αἵρεται, ἐλαττοῦται ἢ μεταβάλλεται εἰς ἥττονα κατὰ βαθμὸν ἢ ὑπὸ τοῦ δικαστοῦ ἀπαγγεληθεῖσα ποινή. Ἀλλὰ δύναται ἡ χάρις νὰ ἐπιδράσῃ καὶ ἐπὶ τῶν συνεπειῶν, αἵτινες δυνάμει τοῦ νόμου παρακολουθοῦσιν ὠρισμένως τινὰς ποινὰς ἐπιφέρουσιν τῷ καταδικασθέντι τὴν στέρησιν τῶν πολιτικῶν καὶ ἀστικῶν τινῶν δικαιωμάτων; Ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου μεγάλη ἐγεννήθη μεταξὺ τῶν συγγραφέων ἀμφισβήτησις. Καὶ οἱ μὲν, κατ' ἀρχὴν, ἀποφαίνονται ὅτι ἐν τῷ δικαίωματι τοῦ ἀναιρεῖν, ἐλαττώνειν ἢ μεταβάλλειν τὴν ποινὴν, φυσικῶς περιέχεται καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ καταργεῖν καὶ τὰς παρακολουθούσας ὠρισμένως ποινὰς συνεπείας (2). Οἱ δὲ, τοῦ-

1. Mohl. αὐτόθι. σ. 660.

2. Ἰδὲ Mohl. αὐτόθι. σ. 666.—Plochman. αὐτόθι. σ. 72 καὶ ἐφεξ.—Lueder. αὐτόθι. σ. 185 καὶ ἐφεξ.—Legraverend. Legislat. crim.

ναντίον φρονοῦσιν ὅτι αἱ συνέπειαι αὗται δὲν δύνανται νὰ ἐξαφανισθῶσι διὰ τῆς χάριτος, ἀλλὰ δι' ἄλλης ὁδοῦ, τηρουμένης τῆς διαδικασίας τῆς ἀποκαταστάσεως (1).

Οἱ περιορίζοντες οὕτω τὴν ἐνέργειαν τῆς χάριτος ὡς κυριώτερον αὐτῶν ἐπιχείρημα προβάλλουσιν ὅτι αἱ ἐν τῷ νόμῳ ὀριζόμεναι ἀπώλεια ὡς παρακολουθοῦσαι τὴν εἰς ὠρισμένας ποινὰς καταδίκην, εἰσὶ συνέπειαι οὐχὶ τῆς ποινῆς ἀλλὰ τῆς καταδίκης, ταύτης δὲ μὴ ἐκλιπούσης διὰ τῆς χάριτος, οὐδ' αἱ συνέπειαι αὐτῆς δύνανται νὰ ἀρθῶσιν. Ἀλλὰ τὸ σφαλερὸν τοῦ ἐπιχειρήματος τούτου εἶνε κατάδηλον. Οὐδεμία ἀμφισβολία δύναται νὰ ὑπάρξῃ ὅτι αἱ ὑπὸ τοῦ νόμου ἐπιβαλλόμεναι τῷ εἰς ὠρισμένας ποινὰς καταδικασθέντι στερήσεις διαφόρων πολιτικῶν καὶ ἀστικῶν δικαιωμάτων, οὐδὲν ἄλλο εἰσὶν ἢ ποιναὶ κατὰ τῆς τιμῆς. Περὶ τούτου πάντες οἱ ποινικολόγοι εἰσὶ σύμφωνοι (2). Κατὰ τοῦτο δὲ μόνον διαφέρουσι τῶν λοιπῶν ποινῶν ὅτι δὲν εἶνε αὐτοτελεῖς καὶ αὐθύπαρκτοι, ἀλλὰ παρεπόμεναι ἄλλων, ἀναποσπάστως συνδεδεμέναι μετ' αὐτῶν καὶ παρακολουθοῦσαι ἀναγκαίως ταύτας. Ἀναμφισβητήτου δὲ ὄντος ὅτι αἱ συνέπειαι αὗται εἰσὶ ποιναὶ, ἢ ἀκριβέστερον παρακολουθήματα, οὕτως εἰπεῖν, τῶν κυρίων

t. 2. p. 769.—*Toullier*. t. 1. p. 769.—*Duranton*. t. 1. p. 240.—*Merlin*. Rép. mort civile. grâce.

1. *F. Hélie*. Instr. crim. VIII. N° 4097.—*Dalloz*. grâce. 51.—*Arnold*. αὐτόθ. σ. 5.—*Carnot*. Instr. crim. III. σ. 591. κλπ.

2. Ἴδε λ. γ. *Berner*. αὐτόθ. σελ. 224, 225 καὶ ἐφεξ.—*Feuerbach*. αὐτόθ. § 152.—*Chauveau et Hélie*. Theorie du code Penal. t. 1. ch. V. σ. 80.—*K. N. Κωστῆ*. Ἑρμηνεία τοῦ ποιν. νόμου, σ. 62 καὶ ἐφεξῆς κλπ.

ποινῶν, τίνος λόγου ἔνεκα δυνάμεθα νὰ ἀρνηθῶμεν τῷ Βασιλεῖ τὸ δικαίωμα νὰ ἄρῃ, ἐλαττώσῃ, ἢ μεταβάλλῃ ἐπὶ τὸ ἡπιώτερον καὶ ταύτας, ὡς οὗτος ἔχει δικαίωμα νὰ πράξῃ ἐπὶ πάσης ἄλλης ποινῆς ;

Οἱ παρ' ἡμῖν ἀσχοληθέντες εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ προκειμένου ζητήματος, πάντες, πλην ἑνός, ἀποφαίνονται ὅτι ἡ χάρις δὲν ἐπιδρά ἐπὶ τῶν παρεπομένων τούτων ποινῶν, ἀντλοῦντες καὶ ἐκ τῆς ἡμετέρας νομοθεσίας λόγους πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ ἀνωτέρω ἐκτεθέντος ἐπιχειρήματος (1). Τὸ ἄρθρ. 39 τοῦ Συντάγματος, λέγουσι, χορηγεῖ τῷ Βασιλεῖ τὸ δικαίωμα τοῦ χαρίζειν, μεταβάλλειν, ἢ ἐλαττώνειν τὰς καταγνωσθείσας ποινὰς, ποῖαι δὲ εἰσὶν αὗται ὁρίζει τὸ ἄρθρ. 4 Ποιν. νόμου. Ὁ λόγος ὅμως οὗτος ἀποδεικνύεται ἐντελῶς ἀβάσιμος διὰ τῆς ἀπλουστάτης παρατηρήσεως ὅτι ἐν ἄρθρῳ 4 τοῦ ποινικοῦ νόμου δὲν ἀπαριθμοῦνται ὡς ποινὰ καὶ αἱ περὶ ὧν πρόκειται συνέπειαι, διότι αὗται μὴ οὔσαι αὐτοτελεῖς καὶ αὐθύπαρκτοι περιλαμβάνονται ἐν ταῖς ἐκεῖ ἀπαριθμουμέναις ὡς μέρος αὐτῶν ἀναπόσπαστον. Ὁ ποινικὸς ἡμῶν νόμος ἐν ἄρθρ. 4 ὁρίζει γενικῶς τὰ διάφορα εἶδη τῶν ποινῶν, προβαίνων δὲ κατόπιν εἰς τὴν εἰδικὴν ἀνάπτυξιν ἐκάστης τῶν ποινῶν τούτων καὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐκτελέσεως αὐτῶν, διατάσσει ἐν τοῖς ἄρθρ. 21, 22, 23, 24, 25, 33, 34, ὅτι ὠρισμένας ποινὰς ἐκ τῶν ἐν ἄρθρ. 4 ἀναφερομένων παρα-

1. Ἴδε κυρίως Κ. Κωστῆ Ἑγχειρ. ποιν. δικονομ. ἔκδ. Β'. σ. 689 ὑποσημ. 4.—καὶ Π. Καλλιγᾶ. Σύστ. Ῥωμ. Δικ. Τομ. Α. σ. 251 § 143.—Π. Παπαρρηγοπούλου. Γεν. ἀρχαὶ ἀστ. δικ. § 137.—Σαριπόλου. Ποιν. νομοθ. § 202.—Μόνον ὁ Κωνσταντόπουλος (Ποιν. Δικον. Β'. § 1561) ἐκφράζει ἀντίθετον γνώμην, συμφώνως καὶ τῇ νομολογίᾳ τοῦ Α. Π. Ἰδ. ἀπ. 50 (1863), 117 (1857), 112 (1862).

κολουθοῦσι διάφοροι ἐκπτώσεις καὶ στερήσεις δικαιωμάτων, ἃς ὀρίζει. Πρὸς ἀκριβῆ, ἐπομένως, γινώσιν τῶν ὑπὸ τοῦ νόμου τεθειμένων ποινῶν, δέον τὸ ἄρθρ. 4 νὰ ληφθῇ ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰ ἀνωτέρω ἄρθρα, ἐν οἷς καὶ αἱ παρεπόμεναι ποιναὶ, περὶ ὧν πρόκειται, ἀπαριθμοῦνται. Ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ἄρθρων τούτων ἀντλοῦσιν ἕτερον λόγον, διότι ταῦτα ὁμιλοῦσι περὶ συνεπειῶν τῆς εἰς ὠρισμένην ποινὴν καταδίκης καὶ οὐχὶ περὶ συνεπειῶν ὠρισμένης ποινῆς. Ὁμολογῶ ὅτι δὲν δύναμαι νὰ ἐννοήσω ὅποια ὑφίσταται διαφορὰ ἐννοίας μεταξὺ τῶν ἐκφράσεων συνέπεια τῆς καταδίκης εἰς ὠρισμένην ποινὴν καὶ συνέπεια ὠρισμένης ποινῆς. Ἀφοῦ διὰ νὰ ὑπάρξῃ ὠρισμένη ποινὴ δέον ἀναποφεύκτως νὰ προηγηθῇ καταδίκη ἀπαγγέλλουσα ταύτην ἢ χρῆσις τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης τῶν δύο τούτων ἐκφράσεων οὐδεμίαν ἔχει σημασίαν ὡς πρὸς τὴν λύσιν τοῦ προκειμένου ζητήματος. Βεβαίως δὲ ὁ νομοθέτης ἐποιήσατο χρῆσιν τῆς ἐκφράσεως «κατὰ συνέπειαν τῆς καταδίκης» ἵνα δείξῃ ὅτι ἡ στέρησις τῶν ἀπαριθμουμένων δικαιωμάτων ἐπέρχεται αὐτοδικαίως χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ ἀνάγκη ῥητῆς, ἐν τῇ ἀποφάσει, διατάξεως (1). Ἄλλως τε, κατωτέρω ὁ νόμος περὶ τῶν αὐτῶν συνεπειῶν ὁμιλῶν ὀνομάζει ταύτας συνεπείας τῆς ποινῆς (2). Ὡς τρίτος λόγος προβάλλεται τὸ ἄρθρ. 564 § 2 τῆς ποιν. Δικονομίας, καθ' ὃ μόνον διὰ τῆς ἀποκαταστάσεως παύουν ὅλα τὰ ἀποτελέσματα τῆς ποινῆς. Ἀλλ' ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ ὅλου ἄρθρου ἐξάγεται ὅτι ἡ λέξις μόνον ἐτέθη πρὸς πλειοτέραν ἔμφασιν τῆς ἐννοίας ὅτι διὰ τῆς ἐκτελέσεως τῆς

1. Ἰδε περὶ τούτου Κ. Κωστῆ. Ἑρμην. ποιν. νόμου. σ. 72.

2. Ἰδε λ. χ. ἄρθρ. 23.

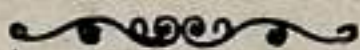
ποινῆς δὲν παύουσιν αἱ συνέπειαι αὐτῆς, ἀλλὰ διὰ τῆς ἀποκαταστάσεως, οὐδαμῶς δὲ ἡ λέξις αὕτη δύναται νὰ σχετισθῇ πρὸς τὴν διὰ χάριτος ἄρσιν τῶν ποινῶν, καθ' ὅσον περὶ αὐτῆς δὲν πρόκειται ἐν τῇ διατάξει ταύτῃ. Ἄλλως τε, τὸ ἄρθρον τοῦτο καὶ ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι περιέχει οἷαν διατείνονται ἔννοιαν, δὲν δύναται νὰ ὑπερσχύσῃ τοῦ ἄρθρ. 39 τοῦ Συντάγματος ὅπερ παρέχει τῷ Βασιλεῖ τὸ δικαίωμα τοῦ χαρίζειν, ἐλαττώνειν, ἢ μεταβάλλειν πᾶσαν ποινὴν, ἐκτὸς ἐὰν παραδεχθῶμεν ὅτι τὰ οὕτω καλούμενα ἀποτελέσματα τῆς ποινῆς δὲν εἶναι ποιναί, ὅπερ ὡς ἄνωτέρω ἐξέθηκα, ἀποδεικνύεται ἐντελῶς ἐσφαλμένον.

Συνωδὰ τούτοις, μ' ὅλον ὃν τρέφω σεβασμὸν πρὸς τοὺς ὑποστηρίζοντας τὴν γνώμην ταύτην, δὲν εὐρίσκω λόγους πείθοντας ἐπαρκῶς ὅτι εἰς τὴν γενικὴν διάταξιν τοῦ Συντάγματος δὲν ὑπάγονται καὶ αἱ ἐν ἄρθρ. 21, 22 κλπ. Π. ν. ἀπαριθμούμεναι συνέπειαι ὠρισμένων ποινῶν, ἅς οἱ ποινικολόγοι ὁμοφώνως παρεπομένους ποινὰς (*peines accessoires, nebenstrafen*) χαρακτηρίζουσι.

Διαφέρει τὸ ζήτημα ἂν ἡ ἄρσις τῶν τοιούτων παρεπομένων ποινῶν δεόν νὰ ἐκφράζηται ῥητῶς ἐν τῷ τῆς χάριτος Β. Διατάγματι, ἢ δύναται νὰ ἐπέλθῃ καὶ σιωπηρῶς. Περὶ τούτου δὲν δύναται νὰ γεννηθῇ παρ' ἡμῖν ἀμφισβήτησις διότι κατὰ τὸ ἄρθρ. 548 § 2. Ποιν. Δικονομίας διὰ τῆς χάριτος ἀναιρεῖται ἐντελῶς ἡ ποινὴ καθ' ὅσον τοῦτο ἀπηγγέλθη διὰ τοῦ περὶ χάριτος διατάγματος· ἐπομένως ἐκ τοῦ περιεχομένου τοῦ διατάγματος τούτου θέλει, ἐκάστοτε, κριθῇ ὁποία ἡ ἔκτασις τῆς χάριτος, καὶ αὕτη δὲ ἡ ἄρσις ὁλοκλήρου τῆς

κυρίας ποινῆς, δὲν συνεπιφέρει τὴν ἄρσιν καὶ τῶν παρεπομένων αὐτῇ ποινῶν, ἂν τοῦτο ῥητῶς δὲν διατάσσεται.

Σημειωτέον, ἐπὶ τέλει, ὅτι οὐδεμίαν ἢ χάρις δύναται νὰ ἀσκήσῃ ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν πρὸς ἀποζημίωσιν δικαιωμάτων τῶν τρίτων, τῶν ἐκ τοῦ ἀδικήματος πηγάζοντων, διότι ταῦτα δὲν ἀποτελοῦσι ποινὴν, οὐδ' ἔχει ἐξουσίαν τινὰ διαχειρίσεως αὐτῶν ἢ πολιτεία. Ὅμοίως δὲ οὐδὲ τῆς πληρωμῆς τῶν ἔνεκα τῆς δίκης δαπανῶν, δύναται διὰ τῆς χάριτος νὰ ἀπαλλαγῇ ὁ καταδικασθεὶς, διότι καὶ αὗται δὲν φέρουσι τὸν χαρακτῆρα ποινῆς.

ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ

1981

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΗΣ ΒΑΣ. ΑΥΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΥ Γ. ΙΓΓΛΕΣΗ

(Ὁδὸς Ἑρμοῦ Πάροδος Διομείας Καταστήματα Τουφεξή.)

1888

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

007000000055

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Εὑρίσκεται ἐν τῷ Βιβλιοπωλείῳ Καρόλου Μπέκ

